

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมโดยผ่านกิจกรรมการเรียนรู้การสอนของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๒ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบเป็นแนวทางในการศึกษา ดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
- ๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมคุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ
- ๒.๓ แนวคิดในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา
- ๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๕ กรอบแนวคิดการวิจัยการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

๒.๑.๑ ความหมายของคุณธรรม

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ให้ความหมายของคำว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่ดี บุคคล ส่วนใหญ่ยอมรับว่าเป็นสิ่งดีงาม ซึ่งเป็นความปรารถนาที่ส่งผลให้เกิดการกระทำที่เป็นประโยชน์ และความดีที่แท้ จริตต่อสังคม อันได้แก่การปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา คุณธรรมนี้นับว่าเป็นค่านิยมเช่นกัน^๑

สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา ๙ ได้ให้ความหมายของคุณธรรมว่า หมายถึงสิ่งที่สังคมเห็นว่าถูกต้องดีงาม เป็นความดีที่สะสมอยู่ในใจของมนุษย์ เช่น ความเมตตา ความมีระเบียบวินัย นอกจากนี้พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึงสภาพคุณงามความดี สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ได้ให้ความหมายคุณธรรมว่าหมายถึงกรอบความประพฤติ ความคิดที่สังคมหรือบุคคลมีความเห็นร่วมกันว่าเป็นสิ่งดี มีประโยชน์มากกว่าโทษ^๒

^๑ กรมวิชาการ, คู่มือการสร้างเครื่องวัดคุณลักษณะตามจิตพิสัย, (กรุงเทพมหานคร: ศุภสภา, ๒๕๓๙),

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔

กรมวิชาการ กล่าวว่าคุณธรรม หมายถึง คุณงามความดีด้านกาย วาจา ใจ ซึ่งทำให้ผู้ปฏิบัติ และสังคมเกิดความสงบสุข อันได้แก่หลักธรรมในศาสนาต่างๆ^๓

วศิน อินทสระ กล่าวว่าคุณธรรม หมายถึง อุปนิสัยอันดีงามซึ่งสั่งสมอยู่ในดวงจิต อุปนิสัย อันนี้ไดมาจากความพยายามและความประพฤติติดต่อกันมาเป็นเวลานาน^๔

ประภาศรี สีหอำไพ กล่าวว่าคุณธรรมหมายถึง หลักธรรมจริยาที่สร้างความรู้สึกลึกซึ้ง ชอบชั่วดีในทางกุศลธรรม มีคุณงามความดีภายในจิตใจอยู่ในขั้นสมบูรณ์จนเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุข ความยินดี การกระทำที่ดีย่อมมีผลผลิตของความดี คือความชื่นชมยกย่อง ในขณะที่การกระทำชั่ว ย่อมนำความเจ็บปวดมาให้ การเป็นผู้มีคุณธรรม คือ การปฏิบัติตนอยู่ในกรอบที่ดีงาม^๕

บุญมี แท่นแก้ว ได้สรุปความหมายของ คุณธรรม คือสิ่งที่พึงประสงค์สุดท้ายของบุคคล และสังคม จะเข้าถึงได้ต้องมีความรู้ดี ความรู้ถูกต้อง เพราะความรู้ดี ความรู้ถูกต้องจะสามารถปลูกฝัง นิสัยที่ดีได้^๖

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ คุณธรรมครู (Teacher's function) สมบัติหรือความสามารถที่มีอยู่ ภายในตัวครู ได้กล่าวถึงความหมายของคุณธรรม ตามพจนานุกรม Collin Cobuild อธิบายว่า คุณธรรมมีความหมาย ๒ นัยคือ^๗

๑. โดยนัยที่เป็นภาวะทางจิตนั้น คุณธรรมแปลว่าความคิดที่ว่าบางพฤติกรรมเป็นสิ่งที่ ถูกต้องที่ควรทำและเป็นที่ยอมรับ และบางพฤติกรรมเป็นสิ่งที่ผิดหรือเลว ทั้งนี้เป็นไปทั้งโดยความ คิดเห็นของแต่ละบุคคลและแต่ละสังคม นอกจากนี้คุณธรรมยังเป็นคุณภาพหรือสถานะในการดำเนิน ชีวิตอย่างถูกต้อง ควรทำและยอมรับได้

๒. คุณธรรมเป็นระบบลักษณะการประพฤติและคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม ของคน ส่วนใหญ่ซึ่งโดยทั่วไปแล้วเป็นที่ยอมรับกันในสังคมหรือเฉพาะกลุ่มคนคุณธรรม ตามรูปศัพท์แปลว่า สภาพของคุณงามความดีซึ่งพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) อธิบายความหมายไว้ว่า คุณธรรมคือ ธรรม ที่เป็นคุณ ความดีงามสภาพที่เกื้อกูล

^๓ กรมวิชาการ, **แนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : กองวิจัยทางการศึกษา กรม วิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๙), หน้า ๑.

^๔ วศิน อินทสระ, **จริยศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : บรรณาคาร, ๒๕๑๘), หน้า ๔๘๕.

^๕ ประภาศรี สีหอำไพ, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๑.

^๖ บุญมี แท่นแก้ว, **จริยศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๕๐.

^๗ ไพฑูรย์ สินลารัตน์, **ความรู้คู่คุณธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๗๘.

พุทธทาสภิกขุ ให้ความหมายของคุณธรรม หมายถึงคุณสมบัติฝ่ายดีโดยส่วนเดียว เป็นที่ตั้งหรือเป็นประโยชน์แก่สันติภาพและสันติสุขจึงเป็นที่ต้องการของมนุษย์ คุณธรรมเป็นสิ่งที่ต้องอบรมโดยเฉพาะเพื่อให้เกิดขึ้นเหมาะสมกับที่เราต้องการ^๘

วิวัฒน์ ชัตติยะมาน ให้ความหมายคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม เป็นสิ่งที่ดีงามที่อยู่ในจิตใจของมนุษย์ ซึ่งจะแสดงออกมาโดยการกระทำทางกาย และวาจา ที่เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขได้สรุปหลักธรรมทางศาสนา และคุณธรรม ประกอบด้วยคุณสมบัติที่เป็นความดีงาม ความถูกต้อง ซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจบุคคล ทำให้บุคคลนั้นพร้อมที่จะกระทำการต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น หรือทำประโยชน์ให้ผู้อื่น โดยไม่เบียดเบียนตนเอง หรือกระทำการที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ดังนั้นครูที่ประกอบด้วยคุณธรรมย่อมเป็นครูที่มีความเหมาะสมสำหรับความเป็นครู เป็นผู้ที่เหมาะสมได้รับการยกย่องจากสังคมโดยทั่วไป นิสิตครูจึงควรนำหลักธรรมทางศาสนาและคุณธรรมที่ได้ศึกษาไปแล้ว ไปปฏิบัติเพื่อส่งเสริม ป้องกัน แก้ไขและพัฒนาบุคลิกภาพและจรรยาบรรณครูของตนเองต่อไป^๙

ชูชีพ พุทฺธประเสริฐ กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง การมีคุณลักษณะพิเศษที่มีประโยชน์ต่อผู้ปกครอง คือทำให้ผู้นั้นเป็นมนุษย์^{๑๐}

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ให้ความหมายของคุณธรรมว่า คือสภาพคุณงามความดี^{๑๑}

ชัยพร วงศ์วรรณ กล่าวว่าคุณธรรม หมายถึง ลักษณะนิสัยที่ดีงามที่ได้ประพฤติปฏิบัติจนเคยชิน เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม^{๑๒}

จากความหมายของคุณธรรมดังที่ได้อธิบายไว้ข้างต้นพอสรุปได้ว่าคุณธรรม หมายถึงความรู้สึกนึกคิดที่จะประพฤติ ปฏิบัติในสิ่งที่ดี ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และส่วนรวมคุณธรรม คือความดีงามในจิตใจที่ทำให้บุคคลประพฤติดี ผู้มีคุณธรรมเป็นผู้มีความเคยชินในการประพฤติดีด้วยความรู้สึกในทางดีงาม คุณธรรมเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับกิเลสซึ่งเป็นความไม่ดีในจิตใจ ผู้มีคุณธรรมจึงเป็นผู้ที่ไม่มาก ด้วยกิเลสซึ่งจะได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดี

^๘พุทธทาสภิกขุ, **คุณธรรมสำหรับครู**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า ๙๐.

^๙วิวัฒน์ ชัตติยะมาน, **เอกสารประกอบการสอนวิชาคุณลักษณะและจรรยาบรรณครู**, (ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑๑-๑๑๒.

^{๑๐}ชูชีพ พุทฺธประเสริฐ, **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร**, (เชียงใหม่: ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒.

^{๑๑}พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๓๕, (พิมพ์ครั้งที่ ๓), (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๘๙.

^{๑๒}ชัยพร วงศ์วรรณ, **การสอนค่านิยมและจริยธรรม**, (คณะศึกษาศาสตร์:สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล, ๒๕๔๐), หน้า ๒๙.

การพัฒนาบุคคลด้วยคุณธรรมต้องฝึกฝนให้มีความรู้สึกตระหนักรู้ว่าอะไรดี อะไรควร อะไร ไม่ควร อะไรไม่ดี และปฏิบัติแต่ในทางที่ถูกที่ควรให้เป็นปกติวิสัย การพัฒนาในสิ่งดังกล่าวควรใช้สิ่ง โน้มนำให้มีคุณธรรมสูง มีความระลึกได้ว่าอะไรไม่ควร และความรู้สึกตัวว่ากำลังทำอะไรอยู่ ผู้หวัง ความสงบสุขความเจริญและความมั่นคงแก่ตนเองและประเทศชาติ ต้องฝึกฝนตนเองให้มีคุณธรรม คุณธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นมากสำหรับบุคลากรที่พึงประสงค์ขององค์การ องค์การควรให้การ ส่งเสริมสนับสนุนและชักจูงให้บุคลากรขององค์การสนใจคุณธรรมและพร้อมปฏิบัติกับชีวิตการทำงาน ของตนเองต่อไป

๒.๑.๒ ความหมายของจริยธรรม

จริยธรรม (Morality) เป็นคุณธรรมที่แสดงออกทางร่างกายในลักษณะที่พึงงามถูกต้อง อัน เป็นสิ่งที่ประสงค์ของสังคมและจริยธรรมจะมีได้ต้องปลูกฝัง ฝึกหัด โดยเริ่มจากการปลูกฝังคุณธรรม (Virtue) ลงในใจก่อน การปลูกฝังคุณธรรมจำต้องอาศัยหลักคำสอนทางศาสนาอันได้แก่ ศีล (Precept) อันหมายถึง หลักหรือกฎเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติเพื่อตัด หรือฝึกหัดกายวาจาให้เรียบร้อย ให้เป็นปกติ กล่าวคือ จะพูดหรือทำอะไรให้เป็นไปตามปกติ อย่าให้ผิดปกติ (ผิดศีล) เช่น พูดไม่ถูกต้อง ให้เป็นธรรม กระทำให้ถูกต้อง ให้เป็นธรรม เมื่อพูดหรือกระทำถูกต้องเป็นธรรม ย่อมมีความสุข ความสบาย เยือกเย็น ไม่เดือดร้อนอันเป็นผล การมีความสุขความสบาย เยือกเย็นไม่เดือดร้อน ดังกล่าวจึงเป็นผลของการมีศีล หรือเป็นผลแห่งการมีคุณธรรมในจิตใจ เมื่อมีคุณธรรมในจิตใจแล้ว ก็เป็นเหตุให้ประพฤติจริยธรรมได้ ถูกต้อง ดังนั้น คุณธรรมและศีล จึงเป็นโครงสร้างของจริยธรรม

บุญมี แท่นแก้ว ให้ความหมายจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง “ธรรมชาติหรือ หลักธรรมที่บุคคลควรประพฤติ” จัดว่าเป็นคุณธรรมที่แสดงออกทางร่างกายในลักษณะที่พึงงามถูกต้อง อันเป็นสิ่งที่ประสงค์ของสังคม และจริยธรรมจะมีได้จำต้องอาศัยหลักคำสอนทางศาสนาอันได้แก่ ศีล (Precept) อันหมายถึงหลักหรือกฎเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติเพื่อตัดหรือฝึกหัดกายและวาจาให้ เรียบร้อย ให้เป็นไปตามปกติ กล่าว คือ จะพูดหรือทำอะไรให้เป็นไปตามปกติ อย่าให้ผิดปกติ (ผิดศีล) เช่น พูดให้ถูกต้อง ให้เป็นธรรม กระทำให้ถูกต้อง ให้เป็นธรรม เมื่อพูดหรือกระทำถูกต้อง เป็นธรรม ย่อมมีความสุข ความสบาย เยือกเย็น ไม่เดือดร้อนอันเป็นผล การมีความสุข ความสบาย เยือกเย็น ไม่ เดือดร้อนดังกล่าวจึงเป็นผลของการมีศีลหรือเป็นผลแห่งการมีคุณธรรมในจิตใจ เมื่อมีคุณธรรมใน จิตใจแล้ว ก็เป็นเหตุให้ประพฤติจริยธรรมได้ถูกต้อง ดังนั้น คุณธรรมและศีลจึงเป็นโครงสร้างของ จริยธรรม^{๑๓}

^{๑๓} บุญมี แท่นแก้ว, จริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๒๕๓๒), หน้า ๘.

พระธรรมปิฎก (ประยุตต์ ปยุตโต) กล่าวไว้ว่า จริยธรรมมาจากคำว่า “พรหมจรรย์” ซึ่งในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง “มรรค” คือ วิธีการปฏิบัติสายกลาง ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ บางครั้งก็เรียกว่า “ไตรสิกขา” คือ การศึกษา ๓ ประการ อันได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา

จริยธรรม หมายถึง สิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติ อันเป็นการแสดงออกทางร่างกายตลอดถึงจิตใจ เพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยการปลูกฝังให้คนในสังคมได้รู้จักหน้าที่ของตน จนเกิดเป็นคุณธรรม (Virtue) ฝังลงในจิตใจจนกลายเป็นอุปนิสัย สามารถที่จะประพฤติปฏิบัติได้ โดยเป็นธรรมชาติของสังคม และไม่มีความคับแค้นของใจในการนำไปประพฤติปฏิบัติ^{๑๔}

ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน กล่าวคำว่า จริยธรรม แยกออกเป็น จริย+ธรรม คำว่า จริยะ หมายถึงความประพฤติหรือกิจที่ควรประพฤติ ส่วนคำว่า ธรรม มีความหมายหลายอย่าง เช่น คุณ ความดี, หลักคำสอนของศาสนา, หลักปฏิบัติ เมื่อนำคำทั้งสองมารวมกันเป็น “จริยธรรม” จึงได้ความหมายตามตัวอักษรว่า “หลักความประพฤติ” หรือ “แนวทางของการประพฤติ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้คำนิยามว่า จริยธรรม คือ ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ, ศีลธรรม, กฎศีลธรรม^{๑๕}

วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสถียรพงษ์ วรรณปก ให้คำนิยามว่า จริยธรรม หมายถึง หลักคำสอนว่าด้วยความประพฤติเป็นหลักสำหรับให้บุคคลยึดถือในการปฏิบัติตน^{๑๖}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้ให้ความหมายว่า ความสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ในการจัดการเรียนการสอน คุณธรรมจริยธรรมจึงมีความสำคัญและมีคุณค่าอย่างยิ่งในการกระทำต่าง ๆ กล่าวโดยสรุป คุณค่าที่ต้องการในทางจริยธรรมของหลักกรรม มีดังนี้^{๑๗}

๑. ให้เป็นผู้หนักแน่นในเหตุผล และมองเห็นการกระทำและผลการกระทำตามแนวทางของเหตุปัจจัย ไม่เชื่อสิ่งมมาย ตื่นข่าว เช่น เรื่องแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น

๒. ให้เห็นว่า ผลสำเร็จที่ตนต้องการ จุดหมายที่ปรารถนา จะเข้าถึง หรือสำเร็จได้ด้วยการลงมือทำ คือ จึงต้องพึ่งตนเอง และทำความเพียรพยายาม และไม่คอยโชคชะตา ไม่หวังผลลบลับดลหรือรอผลการเช่นสรวงอ้อนวอน

^{๑๔}พระเทพเวที, (ประยุตต์ ปยุตโต), *แนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย*, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๕๖.

^{๑๕}ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, *ความรู้คู่คุณธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๘๘.

^{๑๖}วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสถียรพงษ์ วรรณปก, *หนังสือเรียนสังคมศึกษารายวิชา ส. ๔๐๒*, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๐), หน้า ๒.

^{๑๗}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *พุทธธรรม ฉบับเติม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖๙.

๓. ให้ความรับผิดชอบต่อตนเอง ที่จะดเว้นจากกรรมชั่ว และรับผิดชอบต่อผู้อื่นด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลทำความดีต่อเขา

๔. ให้ถือว่าบุคคลมีสิทธิและหน้าที่โดยธรรมชาติ ที่จะทำการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปรับปรุง สร้างเสริมตนเองให้ดีขึ้นไป โดยเท่าเทียมกันสามารถทำตนให้เลวลงหรือให้ดีขึ้นไป ให้ประเสริฐจนถึงยิ่งกว่าเทวดา และพรหม ได้ทุก ๆ คน

๕. ให้ถือว่าคุณธรรม ความสามารถ ความดีความชั่วที่ทำ ความประพฤติปฏิบัติ เป็นเครื่องวัดความทราม หรือประเสริฐของมนุษย์ไม่ให้มีการแบ่งแยกโดยชาติชั้นวรรณะ

๖. ในแง่กรรมเก่า ให้ถือเป็นบทเรียน และให้รู้จักพิจารณาเข้าใจตนเองตามเหตุผล ไม่ควรเพ่งโทษแต่ผู้อื่น มองเห็นพื้นฐานทุนเดิมของตนที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อรู้จักที่จะแก้ไขปรับปรุง และวางแผนสร้างเสริมความเจริญก้าวหน้าต่อไปถูกต้อง

๗. ให้ความหวังในอนาคตสำหรับสามัญชนทั่วไป

เจฟเฟรย์ (Jeffreys) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง พฤติกรรมที่สอดคล้องกับมาตรฐานของความดี ความเลว เป็นพฤติกรรมที่มุ่งไปสู่ความดีงามและละเว้นในสิ่งที่เลวร้ายทั้งปวง^{๑๘}

ลวน สายยศ และอังคณา สายยศ กล่าวว่าจริยธรรม หมายถึงการกระทำอันดีงามที่เกิดจากการมีคุณธรรมในเรื่องนั้น ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม^{๑๙}

ดังนั้นคุณธรรม เป็นสิ่งที่ดีงามที่อยู่ในจิตใจของมนุษย์ ซึ่งจะแสดงออกมาโดยการกระทำทางกาย และวาจา ที่เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม คุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ

๒.๒.๑ คุณธรรมขั้นพื้นฐาน ๘ ประการ

กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๕๐) ประกาศนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสามัคคีในสันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบัน ศาสนาและสถาบันการศึกษา โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุข

กระทรวงศึกษาธิการ เห็นสมควรให้ปลูกฝังคุณธรรมพื้นฐาน การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งปลูกฝังด้านปัญญา พัฒนากระบวนการคิดของผู้เรียนให้มีความ

^{๑๘} เจฟเฟรย์ (Jeffreys) อางใน กรมวิชาการ, *แนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย*, (กรุงเทพมหานคร : กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๓), หน้า ๒.

^{๑๙} ลวน สายยศ และอังคณา สายยศ, *เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา*, (พิมพ์ครั้งที่ ๓). (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖๔.

สามารถในการคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ และมุ่งพัฒนาความสามารถทางอารมณ์ โดยการปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาขัดแย้งทางอารมณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ดังนั้น การจะพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และดำเนินชีวิตที่ดี มีความสุข คุณธรรมพื้นฐานสำคัญที่ควรเร่งปลูกฝังมี ๘ ประการ ประกอบด้วย

๑.ขยัน คือ ความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การงานอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ อดทนไม่ท้อถอยเมื่อพบอุปสรรค ความขยันต้องควบคู่กับการใช้ปัญญา แก้ปัญหาจนเกิดผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ผู้ที่มีความขยัน คือ ผู้ที่ตั้งใจทำอย่างจริงจังต่อ เรื่องในเรื่องที่ถูกที่ควร เป็นคนสู้งาน มีความพยายาม ไม่ท้อถอย กล้าเผชิญอุปสรรค รักงานที่ทำ ตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจัง

๒.ประหยัด คือ การรู้จักเก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สิน สิ่งของให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ ผู้ที่มีความประ หยัด คือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตเรียบง่าย รู้จักฐานะการเงินของตน คิดก่อนใช้ คิดก่อนซื้อ เก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สินสิ่งของอย่างคุ้มค่า รู้จักทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของตนเอง อยู่เสมอ

๓.ซื่อสัตย์ คือ ประพฤติตรง ไม่เอินเอียง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม มีความจริงใจ ปลอดจากความรู้สึกลำเอียงหรืออคติ ผู้ที่มีความซื่อสัตย์ คือ ผู้ที่มีความประพฤติตรง ทั้งต่อหน้าที่ ต่อวิชาชีพ ตรงต่อเวลา ไม่ใช่เล่ห์กล คดโกง ทั้งทางตรงและทางอ้อม รับรู้หน้าที่ของตนเองและปฏิบัติอย่างเต็มที่ถูกต้อง

๔.มีวินัย คือ การยึดมั่นในระเบียบแบบแผน ข้อบังคับ และข้อปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งวินัยในตนเองและวินัยต่อสังคม ผู้ที่มีวินัย คือ ผู้ที่ปฏิบัติตนในขอบเขต กฎระเบียบของสถานศึกษา สถาบัน/องค์กร/สังคมและประเทศ โดยที่ตนเองยินดีปฏิบัติตามอย่างเต็มใจและตั้งใจ

๕.สุขภาพ คือ เรียบร้อย อ่อนโยน ละมุนละม่อม มีกิริยามารยาทที่ดีงาม มีสัมมาคารวะ ผู้ที่มีความสุขภาพ คือ ผู้ที่อ่อนน้อมถ่อมตนตามสถานภาพและกาลเทศะ ไม่ก้าวร้าว รุนแรง วางอำนาจ ข่มผู้อื่น ทั้งโดยวาจาและท่าทาง แต่ในเวลาเดียวกันยังคงมีความมั่นใจในตนเอง เป็นผู้มีมารยาท วางตนเหมาะสมตามวัฒนธรรมไทย

๖.สะอาด คือ ปราศจากความมัวหมอง ทั้งกาย ใจ และสภาพแวดล้อม ความผ่องใส เป็นที่เจริญตา ทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น ผู้ที่มีความสะอาด คือ ผู้รักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อมถูกต้องตามสุขลักษณะ ผีกลั่นจิตใจมิให้ขุ่นมัว มีความแจ่มใสอยู่เสมอ

๗.สามัคคี คือ ความพร้อมเพรียงกัน ความกลมเกลียวกัน ความปรองดองกัน ร่วมใจกัน ปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามที่ต้องการ การ เกิดงานการอย่างสร้างสรรค์ ปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอา รัดเอาเปรียบกัน เป็นการยอมรับความมีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางความคิด ความหลากหลายในเรื่องเชื้อชาติ ความกลมเกลียวกันในลักษณะเช่นนี้ เรียกอีกอย่างว่า ความสมานฉันท์ ผู้ที่มีความสามัคคี คือ ผู้ที่เปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อตน ทั้งในฐานะผู้นำและ

ผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลัง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้การทำงานสำเร็จลุล่วง แก้ปัญหาและ
ขจัดความขัดแย้งได้ เป็นผู้มีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิด ความ
เชื่อ พร้อมทั้งจะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติ

๘.มีน้ำใจ คือ ความจริงใจที่ไม่เห็นแก่เพียงตัวเองหรือเรื่องของตัวเอง แต่เห็นอกเห็นใจ
เห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์ มีความเอื้ออาทร เอาใจใส่ ให้ความสนใจในความต้องการ ความจำเป็น
ความทุกข์สุขของผู้อื่น และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน ผู้ที่มีน้ำใจ คือ ผู้ให้และผู้
อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตน เพื่อทำประโยชน์แก่ผู้อื่น เข้าใจ เห็นใจ ผู้
ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยแรงกาย สติปัญญา ลงมือปฏิบัติการ เพื่อบรรเทาปัญหา
หรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน^{๒๐}

ดังนั้น เพื่อให้การขับเคลื่อนดังกล่าวมีความชัดเจน เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และสามารถ
นำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม “คุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ” ที่ควรเร่ง ปลูกฝัง ประกอบด้วย

๑. ด้านความขยัน

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของความขยันไว้ว่า หมายถึง การทำงานอย่างแข็ง
ขันไม่ปล่อยปละละเลย ทำหรือประพฤติเป็นปกติสม่ำเสมอไม่เกียจคร้าน^{๒๑}

สุพัตรา สุภาพ ได้ให้ความหมายของความขยันหมั่นเพียรไว้ว่า หมายถึง การไม่ย่อท้อ
ต่ออุปสรรคทั้งปวง ต่อความยากลำบาก และมีความมานะอดทน^{๒๒}

กมล ภูประเสริฐ ได้กำหนดลักษณะของพฤติกรรมความขยันหมั่นเพียรไว้ดังนี้^{๒๓}

- ๑) การปฏิบัติหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ ทำหน้าที่ให้เรียบร้อย ไม่คั่งค้าง
- ๒) การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเข้มแข็ง อดทน และตั้งใจ
- ๓) การช่วยเหลืองานผู้อื่นด้วยความเต็มใจ
- ๔) การใช้เวลาว่างทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์
- ๕) ความสนใจ กระตือรือร้นในสิ่งต่าง ๆ และในกิจกรรมที่ตนมีส่วนร่วม

รุจิร ภูสาระ ได้ให้ความหมายของคำว่าความขยัน หมายถึง ความพยายามตั้งใจ, ความ
เอาใจใส่, ความอดทนทำงานจนเสร็จอย่างไม่ย่อท้อ และวิธีการปฏิบัติตนให้เป็นคนขยัน^{๒๔}

^{๒๐} ศึกษาธิการ, กระทรวง. ปฏิรูปการศึกษา ๘ คุณธรรมพื้นฐานแหล่งที่มา <http://www.moe.go.th>
(๒๐ กันยายน ๒๕๕๗)

^{๒๑} ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. หน้า ๑๒๙.

^{๒๒} สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี,
(กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๕), หน้า ๒๕.

^{๒๓} กมล ภูประเสริฐ, การศึกษาแบบการคิดของนักเรียนในระดับประถมศึกษาตอนปลาย,
(กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๕), หน้า ๑๖.

๑) ตื่นนอนแต่เช้า แล้วจัดเก็บที่นอนให้เรียบร้อย ออกกำลังกาย ทำความสะอาดร่างกาย และแต่งตัวไปโรงเรียน โดยจัดเตรียมเครื่องเรียนให้ครบ

๒) เมื่อมาถึงโรงเรียน ถ้ายังมีเวลาควรช่วยดูแลทำความสะอาดและจัดห้องเรียนให้เรียบร้อย เข้าแถวเคารพธงชาติ แล้วเข้าห้อง เรียนหนังสือด้วยความตั้งใจ

๓) เมื่อกลับจากโรงเรียนถึงบ้านแล้วควรช่วยทำงานบ้านตามที่ได้รับมอบหมาย

๔) หลังจากรับประทานอาหารแล้ว ช่วยล้างจาน ทำการบ้าน และดูรายการโทรทัศน์ที่น่าสนใจเพื่อเพิ่มพูนความรู้ หลังจากนั้นทบทวนบทเรียน แล้วจึงเข้านอน ก่อนเข้านอนควรสวดมนต์ เพื่อทำใจให้สงบ

ดังนั้น ความขยัน จึงหมายถึง การทำงานอย่างแข็งขันไม่ปล่อยปละละเลย ทำหรือประพฤติเป็นปกติสม่ำเสมอไม่เกียจคร้าน ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเข้มแข็ง อดทน และตั้งใจ ช่วยเหลืองานผู้อื่นด้วยความเต็มใจ การใช้เวลาว่างทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ และ กระตือรือร้นในสิ่งต่าง ๆ และในกิจกรรมที่ตนมีส่วนร่วม เพื่อให้งานนั้นสำเร็จตามความมุ่งหมายที่ต้องการ

๒. ด้านความประหยัด

รุจิร ภูสาระ ได้ให้ความหมายว่า ความประหยัด หมายถึง การใช้จ่ายตามความจำเป็น หรือใช้จ่ายอย่างเหมาะสมกับสภาพของตนเองและครอบครัว^{๒๔}

สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ และคณะ ได้ให้ความหมายว่า การประหยัด หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพย์สินของที่มีอยู่ตามความจำเป็นให้เกิดประโยชน์และคุณค่ามากที่สุด โดยอาศัยหลักความพอดี การประหยัดทรัพย์สิน ประหยัดเวลา ประหยัดแรงงาน ประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ^{๒๕}

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้ความหมายว่า ความประหยัด หมายถึง การยับยั้งระมัดระวังใช้จ่ายแต่พอแก่ฐานะ^{๒๖}

สรุปได้ว่า ความประหยัดเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ต้องมุ่งให้เกิดกับตัวนักเรียนและบุคคลทั่วไปให้รู้จักใช้รักษาดูแลของเพื่อให้ใช้ได้นานและเกิดประโยชน์สูงสุด

^{๒๔}รุจิร ภูสาระ, แบบเรียนแนวหน้าชุดพัฒนากระบวนการสร้างเสริมลักษณะนิสัย, พิมพ์ครั้งที่ ๕, ๒๕๔๑ หน้า ๓-๔.

^{๒๕}รุจิร ภูสาระ, คุณธรรมสำหรับเยาวชน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๔๑ หน้า ๙

^{๒๖}สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ และคณะ. หนังสือเรียนสมบูรณ์แบบ สปช.ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช. ๒๕๒๙ หน้า ๒๙

^{๒๗}ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๒๕, ๒๕๓๐ (พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์. หน้า ๒๒๑

๓. ด้านความซื่อสัตย์

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้สรุปความซื่อสัตย์สุจริต เป็นรากฐานของความมั่นคงในทุก ๆ ด้าน ผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริตจะบ่งบอกถึงควมมีคุณธรรมจริยธรรมอันดีงามทำให้เป็นที่ยอมรับและศรัทธาของคนทั่วไป^{๒๘}

วรวรรณินี ราชสงฆ์ กล่าวว่า ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง การประพฤติอย่างเหมาะสมและตรงความเป็นจริง เช่น ตรงต่อหน้าที่ ตรงต่อคำพูด ตรงต่อกฎเกณฑ์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น^{๒๙}

สมณธา แก่นกุล กล่าวว่า ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง คุณลักษณะด้านความรู้สึกนึกคิดหรือระดับจิตใจของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่น ต่อวัตถุสิ่งของ เมื่อบุคคลนั้นพบปะหรือสัมผัสระดับจิตใจ มีความมั่นคงมิได้ผันแปรไปตามความต้องการของตนเองหรือของผู้อื่น และบุคคลนั้นจะไม่ยึดเอาวัตถุสิ่งของที่ไม่ใช่ของตนเองมาเป็นของตน ทำตามสัญญาและระเบียบถือกฎเกณฑ์ของกลุ่มจะพูดตามสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นจะต่อต้านหรือขัดขวางผู้อื่นที่ปฏิบัตินอกเหนือกฎเกณฑ์^{๓๐}

วิเชียร ขาบุตรบุญทริก กล่าวว่า ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง การตรงต่อความเป็นจริงไม่เบี่ยงเบนหรือแก่งัดพูดให้ผิดไปจากความเป็นจริง นอกจากนี้หมายถึงความจริงจัง และจริงจัง^{๓๑}

จากความหมายของความซื่อสัตย์สุจริต สรุปได้ว่า ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง หมายถึง คุณลักษณะด้านความรู้สึกนึกคิดหรือระดับจิตใจของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่น ต่อวัตถุสิ่งของ เมื่อบุคคลนั้นพบปะหรือสัมผัสระดับจิตใจ มีความมั่นคงมิได้ผันแปรไปตามความต้องการของตนเองหรือของผู้อื่น และรวมถึงความประพฤติที่แสดงออกอย่างเหมาะสม ตรงไปตรงมา ด้วยความเต็มใจและจริงจัง ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

^{๒๘} คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ,(สำนักงาน), เอกสารการวิจัยเรื่องค่านิยมเพื่อชีวิตและสังคม, (กรุงเทพมหานคร : กองวิจัยและแผนงานสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ๒๕๒๓, หน้า ๔๗.

^{๒๙} วรวรรณินี ราชสงฆ์, การเปรียบเทียบผลของการใช้เทคนิคแม่แบบและการใช้บทบาทสมมุติที่มีต่อการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ จังหวัดพัทลุง, *ปริญญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๑.) หน้า ๓๖.

^{๓๐} สมณธา แก่นกุล, “ศึกษาพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอยะไ้ะ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชุมพร”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต*, สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๔), หน้า ๕๖.

^{๓๑} วิเชียร ขาบุตรบุญทริก, *จริยธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต*, (เลย : สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๕๕.

ประเภทของความซื่อสัตย์

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้สรุปผลการประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทย ว่า ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นจริยธรรมที่เน้นความซื่อสัตย์ต่อตนเอง หน้าที่การงาน คำมั่นสัญญา แบบแผน กฎหมาย ความถูกต้องอันดีงามและมีพฤติกรรม ดังนี้^{๓๒}

- ๑ ซื่อตรงต่อเวลา
- ๒ ซื่อตรงต่องานของตัวเองที่กำหนดไว้
- ๓ ซื่อตรงต่อหน้าที่การงานที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนเอง
- ๔ ซื่อตรงต่อคุณธรรม ที่ยึดถือปฏิบัติ
- ๕ ซื่อตรงต่อการนัดหมาย
- ๖ ซื่อตรงต่อการให้สัญญา
- ๗ ซื่อตรงต่อคำสั่งของครู
- ๘ ซื่อตรงต่อระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน
- ๙ ซื่อตรงต่อทรัพย์สินของผู้อื่น
- ๑๐ ซื่อตรงต่อหน้าที่การงานของผู้อื่น รู้จักแบ่งงานให้สมาชิกในกลุ่ม ไม่ก้าวก่ายงาน

ของผู้อื่น

- ๑๑ ซื่อตรงต่อระเบียบแบบแผนประเพณี
- ๑๒ ซื่อตรงต่อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสังคม
- ๑๓ ซื่อตรงต่องานที่หมู่คณะมอบหมาย
- ๑๔ ซื่อตรงต่อข้อมูลปัจจุบันโดยรู้จักจำแนกระหว่างข้อมูลและค่าประเมินของผู้อื่น

ได้เป็นอย่างดี

- ๑๕ มีความยุติธรรม

กรมสามัญศึกษา ได้วิเคราะห์โครงสร้างของความซื่อสัตย์ว่า แบ่งออกเป็น ๔ ลักษณะ คือ^{๓๓}

๑. ความซื่อตรงต่อตนเอง คือ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี มีความละเอียดเกรงกลัวต่อการกระทำผิด พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก คือ

- ๑.๑ ไม่สับปลับกลับกลอก
- ๑.๒ ไม่คล้อยตามพวกที่ลากหรือจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย
- ๑.๓ มั่นคงต่อการกระทำดีของตน

^{๓๒} กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, *แนวทางพัฒนาจริยธรรมไทย*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๓), หน้า ๑๔๗ - ๑๔๘.

^{๓๓} กรมสามัญศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ, *ชุดการสอนปลูกฝังและการสร้างค่านิยมพื้นฐานเรื่องความรับผิดชอบ*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศรีเมืองการพิมพ์, ๒๕๓๖), หน้า ๑๒๙ - ๑๓๑.

- ๑.๔ ไม่คดโกงมีความตั้งใจจริง
- ๑.๕ ประพฤติตรงตามที่พูดและคิด
๒. ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงาน พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก คือ
- ๒.๑ ไม่เอาเวลาทำงานในหน้าที่ไปใช้ทำประโยชน์ส่วนตัว
- ๒.๒ ไม่ใช้อำนาจหน้าที่ทำประโยชน์ส่วนตัว
๓. ความซื่อสัตย์ต่อบุคคล คือ มีความซื่อตรงต่อผู้อื่น ต่อมิตร ต่อหัวหน้างาน ต่อผู้มีพระคุณ พฤติกรรมที่แสดงออก คือ
- ๓.๑ ประพฤติตรงไปตรงมาไม่คิดคดต่อผู้อื่น
- ๓.๒ ไม่ชักชวนไปในทางที่เสื่อมเสีย
- ๓.๓ ไม่สอพลอเพื่อหาประโยชน์ส่วนตน
- ๓.๔ ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น
๔. ความซื่อสัตย์ต่อคณะ สังคม และประเทศชาติ พฤติกรรมที่แสดงออก คือ
- ๔.๑ ร่วมมือร่วมใจทำงานด้วยความบริสุทธิ์ใจ
- ๔.๒ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ของตนหรือเอาดีเข้าตน
- ทวิ บุญเกตุ** ได้จำแนกความซื่อสัตย์ออกเป็น ๓ ประเภท คือ^{๓๔}
- ๑) ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง หมายถึง การมีหิริโอตตัปปะ รู้จักละอายตนเอง ไม่กล้ากระทำในสิ่งที่เชื่อว่าจะไม่สุจริต แม้ว่าจะไม่มีใครรู้เห็น เป็นการทำตามคำพูด โดยไม่เหลวไหล
- ๒) ความซื่อสัตย์ต่อการทำงาน ได้แก่ การมีความซื่อตรง เทียงธรรม ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น หรือแสวงหาผลประโยชน์ในทางไม่ชอบ
- ๓) ความซื่อตรงต่อเพื่อนฝูง เป็นคุณสมบัติของเพื่อนที่ดี ผู้ที่มีความซื่อตรงต่อเพื่อนจะมีความปรารถนาดีต่อเพื่อน ไม่คดโกง หรือคิดทรยศหักหลังเพื่อน
- สรุปประเภทของความซื่อสัตย์นั้น โดยส่วนใหญ่สามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภท คือ ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงาน ความซื่อสัตย์ต่อบุคคล

๔.ด้านความมีระเบียบวินัย

ภิญโญ สาร กล่าวว่า วินัยหมายถึง ระเบียบข้อบังคับที่โรงเรียนกำหนดขึ้นเพื่อควบคุมความประพฤติ^{๓๕}

^{๓๔} ทวิ บุญเกตุ, **พ่อสอนลูก**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เพ็ญนคร, ๒๕๑๕), หน้า ๔๙ - ๕๐.

^{๓๕} ภิญโญ สาร, **หลักการบริหารการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การค้ำของครูสภา, ๒๕๒๖), หน้า ๒๙๙.

ประเทิน มหาจันทร์ ได้กล่าวว่า วินัย หมายถึงการบังคับตนเองให้อยู่ในระเบียบ แบบแผน ข้อบังคับ กฎหมายและประเพณีอันดีงาม^{๓๖}

พนัส หันนาคินทร์ กล่าวว่า วินัย หมายถึง มาตรการที่สร้างขึ้นเพื่อให้สมาชิกในสังคมปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ และเป็นการส่งเสริมให้ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ ซึ่งมักจะเรียกคำว่า “วินัย” กับคำว่า “ระเบียบ” เมื่อควบคู่กันเรียกว่า “ระเบียบวินัย”^{๓๗}

จากความหมายของวินัยสรุปได้ว่า วินัยหมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในกฎข้อบังคับ และระเบียบต่าง ๆ ในสังคม โดยแบ่งเป็นระเบียบภายนอก คือ การปฏิบัติตามระเบียบเพื่อไม่ให้ถูกลงโทษ และระเบียบวินัยภายใน คือ การประพฤติตนโดยเกิดจากการสำนึกดีและมีความเต็มใจที่จะปฏิบัติตามกฎระเบียบโดยไม่มีการบังคับเพื่อให้เกิดความสุขของสังคม

ประเภทของวินัย

สุชา จันทรเอม และสุรางค์ จันทรเอม ได้แบ่งวินัยออกเป็น ๒ ประเภทคือ^{๓๘}

๑ วินัยในตนเอง คือ กระบวนการหรือวิธีการควบคุมตนเองโดยตนเป็นผู้แนะนำตนเองให้ประพฤติไปตามแนวทางที่เลือกที่ดี

๒ วินัยทางสังคมและวินัยในหมู่คณะ หมายถึง การใช้ระเบียบข้อบังคับ กฎหมาย หรือกฎเกณฑ์ เพื่อเป็นเครื่องมือรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสงบสุขในสังคม

วัลลภา จันทรเพ็ญ ได้แบ่งวินัยออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่^{๓๙}

๑ **วินัยภายนอก** หมายถึง การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งประพฤติปฏิบัติโดยเกรงกลัวอำนาจหรือการถูกลงโทษเป็นการปฏิบัติที่บุคคลดังกล่าวไม่มีความเต็มใจตกอยู่ในภาวะจำยอมถูกควบคุม วินัยภายนอกเกิดจากการใช้อำนาจบางอย่างบังคับให้บุคคลปฏิบัติตามซึ่งบุคคลอาจกระทำเพียงชั่วขณะเมื่ออำนาจนั้นคงอยู่ แต่เมื่ออำนาจบังคับหมดไป วินัยก็จะหมดไปด้วยเช่นกัน

๒ **วินัยในตนเอง** หมายถึง การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเลือกข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับคนขึ้นโดยสมัครใจ ไม่มีใครบังคับหรือถูกควบคุมจากอำนาจใด ๆ และข้อประพฤติปฏิบัติต้องไม่ขัดกับ

^{๓๖}ประเทิน มหาจันทร์, **เลี้ยงลูกถูกวิธี**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โรงเรียนสตรีในตึกศึกษา, ๒๕๒๗), หน้า ๑๒๔.

^{๓๗}พนัส หันนาคินทร์, **หลักการบริหารโรงเรียน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๒๙), หน้า ๒๙๒.

^{๓๘}สุชา จันทรเอม และสุรางค์ จันทรเอม อ้างใน กรมวิชาการ, **ผู้บริหารผู้นำการพัฒนาการเรียนการสอน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๓.

^{๓๙}วัลลภา จันทรเพ็ญ, **การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรม ตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๙๗.

ความสุขของสังคม วินัยในตนเองเกิดขึ้นจากความสมัครใจของบุคคลที่ผ่านการเรียนรู้อบรมและเลือกสรรไว้เป็นหลักปฏิบัติประจำตน

สรุปได้ว่า วินัย แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ วินัยภายใน ซึ่งเป็นสิ่งที่ตนเองประพฤติปฏิบัติด้วยความเต็มใจ และวินัยภายนอก เกิดจากสภาพแวดล้อมและกฎเกณฑ์ของสังคม เป็นสิ่งกำหนด

ในการเสริมสร้างวินัยนั้นจัดเป็นงานหนึ่งที่มีความสำคัญในงานของกิจกรรมนักเรียน เป็นการดำเนินงานเพื่อให้นักเรียนนั้นมีคุณภาพนอกเหนือจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามปกติในห้องเรียน เป็นงานที่ช่วยสนับสนุนงานวิชาการโดยช่วยส่งเสริมให้การเรียนการสอนตามหลักสูตรบรรลุผลยิ่งขึ้น เพราะการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพนั้นมีใช้แต่การจัดการเรียนการสอนในห้องแต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องพัฒนาทางด้านสังคม มีความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น สามารถปรับตัวตามสภาพการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมและสิ่งแวดล้อมซึ่งจะยิ่งทำให้ผู้เรียนมีความมั่นใจในการดำรงชีวิตในสังคมต่อไป

สมเจนต์ อภิณัฏฐรักษา ได้สรุปถึงความจำเป็นที่จะต้องมีวินัยไว้ดังนี้คือ^{๔๐}

- ๑) ช่วยให้นักเรียนเป็นผู้มีระเบียบเรียบร้อย สวยงาม
- ๒) ช่วยสร้างความรับผิดชอบแก่บุคคล
- ๓) ช่วยให้ครูและนักเรียนอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข
- ๔) ช่วยให้การเรียนการสอนประสบผลสำเร็จ
- ๕) ช่วยส่งเสริมให้การเรียนการสอนประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย
- ๖) ช่วยส่งเสริมหลักประชาธิปไตย ทุกคนจะต้องรับผิดชอบควบคุมตนเอง

พัฒนา สุนัญสิทธิ์ ได้กล่าวถึงความจำเป็นที่ต้องสร้างวินัยในโรงเรียนว่า “การสร้างวินัยในตนเองในโรงเรียนนั้นเป็นสิ่งสำคัญ ระเบียบวินัยเป็นสิ่งสัมพันธ์กันกับชีวิต ความเป็นอยู่ทางสังคม ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ครูจะต้องเป็นผู้คอยแนะแนวทางการสร้างระเบียบวินัยในโรงเรียนเพราะระเบียบวินัยเกิดจากรากฐานของประสบการณ์ในการเรียนรู้และสภาพแวดล้อม ครูจะต้องเป็นผู้สร้างสิ่งเหล่านี้ให้แกเด็กตั้งแต่เริ่มเข้าโรงเรียนเนื่องจากโรงเรียนเป็นศูนย์อบรมเด็ก ซึ่งมาจากครอบครัวที่ไม่ซ้ำแบบกันจำนวนมากและเด็กทั้งหลายมีความแตกต่างกันตามธรรมชาติ โรงเรียน

^{๔๐} สมเจนต์ อภิณัฏฐรักษา, จิตวิทยาการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๐), หน้า ๒๐๒.

จึงจำเป็นที่จะต้องกำหนดระเบียบต่าง ๆ ขึ้น เพื่อให้ทุกคนปฏิบัติตามเพื่อความสงบสุขของนักเรียนทุกคน^{๔๑}

จากความสำคัญของการเสริมสร้างวินัยในโรงเรียน สรุปได้ว่า การให้นักเรียนมีวินัยเป็นการช่วยให้มีความพร้อมที่จะดำเนินชีวิตในอนาคต มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความรับผิดชอบภายใต้กฎเกณฑ์ของสังคม ซึ่งจะส่งผลให้สังคมโดยรวมมีความสุข และยังมีส่วนสำคัญต่อการปกครองประเทศภายใต้ระบบประชาธิปไตยเพราะวินัยเป็นพื้นฐานที่ทำให้คนเคารพกฎหมาย การเสริมสร้างวินัยในโรงเรียนจึงมีความสำคัญที่จะสร้างให้คนมีวินัยในการศึกษาขึ้นพื้นฐานในระดับต่าง ๆ ซึ่งเป็นสถานที่ฝึกฝนและถ่ายทอดประสบการณ์ในการใช้ชีวิตร่วมกันกับผู้อื่น

๕. ด้านความสุภาพ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายคำว่า ความสุภาพ หมายถึง เรียบร้อย เช่น เขาแต่งกายสุภาพตามกาลเทศะ และตามนิยม อ่อนโยน ละมุนละม่อม เช่น พูดด้วยน้ำเสียงสุภาพ ไม่กระโชกโฮกฮากสุภาพชน ผู้ที่แต่งกายเรียบร้อย ผู้ที่มีกิริยามารยาทอ่อนโยน พูดจาเรียบร้อยรู้กาลเทศะ เช่น สุภาพชนยอมไม่ส่งเสียงดังในห้องสมุด สุภาพบุรุษนักเรียนชาย ที่มีกิริยาจาเราะเรียบร้อย รู้กาลเทศะ และมีคุณธรรม เช่น เขาช่วยเหลือเธอตามหน้าที่^{๔๒}

พจนานุกรมฉบับมติชน ได้ให้ความหมาย ความสุภาพ หมายถึง เรียบร้อย อ่อนโยน ประพฤติดี^{๔๓}

สรุปได้ว่า ความสุภาพ หมายถึง เรียบร้อย อ่อนโยน ละมุนละม่อม ประพฤติดี เป็นผู้มีคุณธรรม รู้กาลเทศะ มีกิริยาจาเราะสุภาพเรียบร้อยเวลาเดินผ่านผู้ใหญ่ หรือครูก็พูดจาไพเราะ ซึ่งเป็นคุณธรรมที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในตัวนักเรียน

๖. ด้านความสะอาด

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความหมายของความสะอาด หมายถึง สิ่งที่ปราศจากความมัวหมองทั้งกาย ใจ และสภาพแวดล้อม ความผ่องใสเป็นที่เจริญตาทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น^{๔๔}

^{๔๑}พัฒนา สุนุญสิทธิ์, การทำผิดวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๑๑.

^{๔๒}ราชบัณฑิตยสถาน.พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ กรุงเทพฯอักษร:เจริญทัศน์. ๒๕๔๔. หน้า ๑๒๐๕-๑๒๐๖

^{๔๓}มติชน. พจนานุกรมฉบับมติชน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.๒๕๔๗ หน้า ๘๘๐

^{๔๔}กระทรวงศึกษาธิการ,สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. ๘ คุณธรรมพื้นฐาน,๒๕๕๐ โปสเตอร์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของคำว่า ความสะอาด หมายถึง ไม่สกปรกเช่นเสื้อผ้าสะอาด บ้านเรือนสะอาด น้ำสะอาด หมอตัด ผ่องใส เช่น จิตใจสะอาด ไม่มีตำหนิ บริสุทธิ์ ไม่ทุจริต เช่น เขาเป็นคนใจซื่อมือสะอาด^{๔๕}

พจนานุกรมฉบับมติชน ได้ให้ความหมายคำว่า สะอาด หมายถึง เคลือบเงา บริสุทธิ์ ไร้มลทิน^{๔๖}

สรุปได้ว่า ความสะอาด หมายถึง ความสะอาดทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ซึ่งต้องการให้คุณธรรมด้านความสะอาดเกิดขึ้นในตัวนักเรียนทุกคน

๗. ด้านความสามัคคี

อดุลย์ สารยะบาล กล่าวว่า ความสามัคคี หมายถึง การแสดงออกซึ่งความสามารถในการทำงานเป็นกลุ่มด้วยใจรัก มีการร่วมแรงร่วมใจกัน เพื่อสร้างสรรค์และแก้ปัญหาเพื่อให้การปฏิบัติงานสำเร็จลุล่วงด้วยดีและมีประสิทธิภาพ^{๔๗}

กิตติพันธ์ รุจิรกุล กล่าวว่า ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมมือกระทำการให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว^{๔๘}

จากความหมายของความสามัคคีดังกล่าว สรุปได้ว่า ความสามัคคี หมายถึง การแสดงออกซึ่งความสามารถในการทำงานเป็นกลุ่มด้วยใจรัก มีการร่วมแรงร่วมใจกันทำงานเพื่อให้การปฏิบัติงานสำเร็จด้วยดี และมีประสิทธิภาพพฤติกรรมที่แสดงถึงความสามัคคี

- ๑ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ยึดความคิดของตนเป็นใหญ่
- ๒ มีความเกรงใจซึ่งกันและกันมีน้ำใจช่วยเหลือกิจกรรมในกลุ่ม
- ๓ ปรับตนเองให้เข้ากับคนอื่นได้ดี รับผิดชอบต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน
- ๔ เข้ามีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกิจการของส่วนรวม
- ๕ เป็นผู้ประสานความสามัคคีในหมู่คณะ ไม่แบ่งแยกเป็นพวกเขาพวกเรา รักหมู่คณะ
- ๖ ช่วยเหลือเกื้อกูลในทางไม่ผิดศีลธรรม มองคนอื่นในแง่ดีเสมอ

สรุปลักษณะพฤติกรรมที่แสดงถึงความสามัคคีได้แก่ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นมีความเกรงใจซึ่งกันและกัน มีน้ำใจช่วยเหลือกิจกรรมในกลุ่มไม่ผลักภาระให้ผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัวร่วมรับผิดชอบและปรับปรุงงานของกลุ่ม ใช้สติปัญญาและเหตุผลในการตัดสินใจแก้ปัญหาาร่วมกันและร่วมกันทำงานที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จ

^{๔๕} ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์. ๒๕๔๔ หน้า ๑๑๕๕

^{๔๖} มติชน. พจนานุกรมฉบับมติชน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน. ๒๕๔๗ หน้า ๘๔๕

^{๔๗} อดุลย์ สารยะบาล. คุณธรรมสำหรับเยาวชน. กรุงเทพฯ : ต้นอ้อแกรมมี. ๒๕๓๖ หน้า ๘

^{๔๘} กิตติพันธ์ รุจิรกุล. การพัฒนาจริยธรรม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์. ๒๕๔๐ หน้า ๔

๘. ด้านความมีน้ำใจ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ ได้ให้ความหมาย น้ำใจ หมายถึง ใจแท้ๆ ใจจริง วามจริงใจ เช่นเห็นน้ำใจ นิสยใจคอ เช่นน้ำใจพ่อ น้ำใจแม่ น้ำใจชาย น้ำใจหญิง ความเอื้อเฟื้อ เช่นเขาไม่มีน้ำใจ แล้งน้ำใจ^{๔๙}

พจนานุกรมฉบับมติชน ได้ให้ความหมาย น้ำใจ หมายถึง ความรู้สึกในใจ โดยปริยาย หมายถึงการแสดงถึงความรู้สึกเอื้ออาทร^{๕๐}

สรุปได้ว่า ความมีน้ำใจ หมายถึง มีใจแท้ๆ มีความจริงใจมีความรู้สึกในใจที่แสดงถึงความรู้สึกเอื้ออาทร ซึ่งกันและกันเช่นนักเรียนช่วยกันทำกิจกรรมของโรงเรียนด้วยความจริงใจ และแสดงความรู้สึกที่เอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งเป็นคุณธรรมที่ต้องการให้มีในตัวนักเรียน

๒.๒.๒ องค์ประกอบของจริยธรรม

๑. ส่วนประกอบด้านความรู้ (Moral Reasoning) คือความเข้าใจในเหตุผลของความ ถูกตองดีงาม สามารถตัดสินใจแยกความถูกต้องออกจากความไม่ถูกต้องใดด้วยการคิด

๒. ส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ความรู้สึก (Moral Attitude and Belief) คือ ความพึงพอใจ ศรัทธา เลื่อมใส เกิดความนิยมยินดีที่จะรับนำจริยธรรมมาเป็นแนวประพฤติปฏิบัติ

๓. ส่วนประกอบทางด้านพฤติกรรมแสดงออก (Moral Conduct) คือพฤติกรรมกรกระทำที่บุคคลตัดสินใจจะกระทำถูกหรือผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ เชื่อว่าอิทธิพลส่วนหนึ่งของการกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมแบบใด จะขึ้นอยู่กับอิทธิพลของส่วนประกอบ ทั้ง ๒ ประการที่กล่าวข้างต้น และบางสวนอาจขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น ลักษณะทางจิตวิทยาบางประการของบุคคลนั้น ๆ หรือความรุนแรงของการบีบคั้นของสถานการณ์ที่รุมเร้าบุคคลนั้นอีกด้วย เป็นต้น

ดวงเดือน พันธุมนาวิน กล่าวว่า ลักษณะต่าง ๆ ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมนั้น แบ่ง ออกเป็น ๔ ส่วนใหญ่ ๆ คือ^{๕๑}

๑. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ในสังคมของตนนั้นถือว่าการกระทำชนิดใดดีควรกระทำ และการกระทำชนิดใดเลวควรงดเว้น ลักษณะและพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม มากน้อยเพียงใด ปริมาณความรู้เชิงจริยธรรมนี้ขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลด้วย

^{๔๙} ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.๒๕๔๔ หน้า ๕๘๐

^{๕๐} มติชน, พจนานุกรมฉบับมติชน, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.๒๕๔๗ หน้า ๔๖๙

^{๕๑} ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันตจินี, จริยธรรมของเยาวชนไทย, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,๒๕๒๔), หน้า ๒.

๒. ทักษคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะ หรือ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่าง ๆ วาตนชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้นเพียงใด ทักษคติเชิงจริยธรรมของ บุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น แต่บุคคลบางคนในสถานการณ์ปกติอาจมี ทักษคติแตกต่างไปจากค่านิยมของสังคมก็ได้ ทักษคติเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้นมีความหมาย กว้างกว่าความรู้เชิงจริยธรรมของบุคคล เพราะทัศนคตินั้นจะรวมทั้งความรู้และความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ เข้าด้วยกัน ฉะนั้นทัศนคติเชิงจริยธรรมจึงมีคุณสมบัติที่สำคัญ คือจะชี้นำนายพฤติกรรมเชิง จริยธรรมได้แม่นยำกว่าการใช้ความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมของบุคคลแต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ ทักษคติเชิงจริยธรรมของบุคคลในเวลาหนึ่งยังอาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้

๓. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำ หรือ เลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมบางอย่างโดยวิธีหนึ่ง เหตุผลที่กล่าวถึงนี้จะแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจหรือ แรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล

๔. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยม ชมชอบ หรือด เวนการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิง จริยธรรม เป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะการกระทำที่ดีและเลวของ บุคคลนั้น ส่งผลโดยตรงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคม การศึกษาด้านอื่น ๆ ของจริยธรรม จึงเป็นเพียงเพื่อให้ความเข้าใจและสามารถทำนายพฤติกรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ของบุคคลเท่านั้น

๒.๒.๓ องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณธรรม

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึง องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมไว้ดังนี้

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ ได้กล่าวถึง องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนไว้ดังนี้^{๕๒}

๑. บิดา มารดา บ้าน หรือสถาบันครอบครัว เป็นแหล่งแรกที่ทำหน้าที่ปลูกฝังและ หลอหล่อมตลอดจนถ่ายทอดลักษณะอันทรงคุณธรรมและจริยธรรมแก่สมาชิกในครอบครัวและต้อง ทำ หน้าที่นี้ต่อไป แม่เด็กจะเขาไปรับการศึกษาอบรมในโรงเรียนระดับต่าง ๆ อยู่แล้วก็ตาม

๒. ญาติผู้ใหญ่และสมาชิกอื่น ๆ ในครอบครัว เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาและหลอ หลอมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กในครอบครัวเช่นเดียวกัน โดยปกติเด็กจะเรียนรู้เจตนคติเชิง จริยธรรมจากผู้ใหญ่ ด้วยการสังเกตและเลียนแบบมากกว่าที่จะได้จากการฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่

^{๕๒} ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, *คุณธรรมจริยธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๔), หน้า

โดยตรง หากผู้ใหญ่เป็นผู้มีลักษณะเด่นเป็นที่ยกย่องบูชาแก่เด็กมาก เด็กจะมีแนวโน้มเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่มากขึ้นเท่านั้น

๓. เพื่อน ๆ ของเด็ก เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดค่านิยมทางคุณธรรมและจริยธรรม บางอย่างให้เด็กได้รับรู้ รับผิดชอบต่อปฏิบัติเพื่อให้เกิดพฤติกรรมคล้ายตามเพื่อน ๆ ได้นอกจากนี้การเรียนรู้เชิงจริยธรรมของเด็กมีใ้มาจากเพื่อน ๆ เพียงฝ่ายเดียว แต่ยังสามารถได้จากไ้กระทำกิจกรรม ร่วมกันการเขาใจกันและกันในระหว่างเด็กวัยเดียวกันเองด้วย ซึ่งเพื่อน ๆ ดังกล่าวนี้รวมทั้งเพื่อนในโรงเรียนและเพื่อนนอกโรงเรียนด้วย

๔. พระสงฆ์หรือผู้นำทางคุณธรรมและจริยธรรมในหมู่บ้านตำบล อำเภอ หรือท้องถิ่นที่เด็กหรือนักเรียนอยู่นั้น เป็นที่เคารพนับถือของผู้ใหญ่ในสังคมนั้น และได้รับมอบหมายให้เป็นผู้อบรมสั่งสอนด้านคุณธรรมแก่ประชาชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของพระสงฆ์และหรือผู้นำทางศาสนาในท้องถิ่นนั้น จะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กหรือนักเรียนนักศึกษาในท้องถิ่นนั้นด้วย

๕. สื่อสารมวลชนหรือสื่อมวลชน ทุกรูปแบบในปัจจุบัน มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงเจตคติ ค่านิยมตลอดจนรูปแบบของพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน นักเรียนนักศึกษา หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ตลอดจนไปถึงภาพยนตร์ บทเพลง หนังสืออ่าน เป็นทั้งเครื่องปลูกฝังค่านิยมทางคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน ทุกวัย และในขณะเดียวกันถ้าสิ่งเหล่านี้ไม่ได้รับความสนใจในด้านที่จะช่วยพัฒนาความมีคุณธรรมที่ดีแก่เด็กและเยาวชน แล้วยังอาจเป็นเครื่องทำลายหรือขวางกั้นการปลูกฝังและหล่อหลอมให้เด็กนักเรียนนักศึกษาให้ เป็นผู้มีความคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงามได้ด้วย

๖. โรงเรียนหรือสถานศึกษา ซึ่งรวมถึงการจัดสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาการบริหารและการให้บริการต่าง ๆ ในสถานศึกษา การเป็นตัวอย่างอันดีงามของครูอาจารย์ การเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ ตามหลักสูตร การเรียนการสอนวิชาที่เกี่ยวกับจริยศึกษา โดยเฉพาะ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานศึกษา

ฉันทนา จันทรบรรจง ได้ทำการวิจัยเพื่อประกอบการพิจารณาจัดทำร่าง กฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ในประเด็น การศึกษากับการพัฒนาคุณธรรม โดยได้สำรวจความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนี้จำนวน ๑๐๐ คน พบว่า ผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวส่วนใหญ่เห็นด้วยกับข้อเสนอที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม ๑๑ ประการ คือ^{๕๓}

๑. กำหนดให้การสอน จริยศึกษา ศาสนศึกษา เป็นวิชาบังคับ

^{๕๓} ฉันทนา จันทรบรรจง, อ่างใน วิเชียร เกตุสิงห์, “รายงานการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อลักษณะความเป็นพลเมืองไทยของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน”, (กรุงเทพมหานคร: เจริญผล, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘.

๒. ใส่อุดแทรกการสอนในวิชาต่าง ๆ ทุกวิชา
๓. เลือกเนื้อหาคุณธรรม / จริยธรรม ที่เหมาะสม
๔. ให้ความสำคัญกับกิจกรรมเสริมสร้างลักษณะนิสัย และจัดการอย่างถูกต้องตาม

ทฤษฎี

๕. ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดี
๖. จัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการสอน
๗. จัดโอกาสให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล
๘. จัดโอกาสพัฒนาความสัมพันธ์กับผู้อื่นและชุมชนที่เป็นแบบอย่าง
๙. จัดโอกาสสัมผัสธรรมชาติแวดล้อม
๑๐. จัดโอกาสให้พบเห็นสิ่งที่มีคุณค่า
๑๑. จัดโอกาสให้แสดงพฤติกรรมที่ดี และเสริมแรงตามหลักจิตวิทยา

ประกาศรี สี่ห้าไฟ คุณธรรม หมายถึง สภาพของคุณงามความดีภายในบุคคล ทำให้เกิดความชื่นชมยินดีมีจิตใจที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขขั้นสมบูรณ์ คือความสุขใจที่เปี่ยมสุข คือใจของคนดี คำว่าใจดี คือใจที่มีแต่ให้ ให้ความรักความเมตตา ความปรารถนาต่อผู้อื่น และให้ความหมายของจริยธรรมว่าเป็นหลักความประพฤติที่อบรมกิริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม คุณค่าทางจริยธรรมคือความเจริญงอกงามในการดำรงชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผนตามวัฒนธรรมของบุคคลที่มีลักษณะทางจิตใจที่ดี งามอยู่ในสภาพแวดล้อมที่โน้มนำบุคคลให้มุ่งกระทำความดี ละเว้นความชั่วมีแนวทางความประพฤติอยู่ในเรื่องของความดี ความถูกต้อง^{๕๔}

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ จริยธรรม หมายถึง สิ่งที่ควรประพฤติเพื่อให้เกิดความดีและความถูกต้องแก่สังคม จริยธรรมที่สูงที่สุดคือการประพฤติปฏิบัติ โดยยึดประโยชน์ต่อ สังคมส่วนรวมเป็นสำคัญ ให้ความหมายไว่ว่า จริยธรรมคือแนวทางในการประพฤติ เพื่อยุติกันได้อย่างร่มเย็นในสังคมและจริยธรรมมีโครงสร้างอย่างน้อย ๒ ข้อ คือ ศีลธรรม (Moral Value) คือ สิ่งทั้งดเว้นไม่ควรปฏิบัติ และคุณธรรม (Ethical Value) คือ สิ่งที่ควรปฏิบัติ^{๕๕}

^{๕๔} ประกาศรี สี่ห้าไฟ, **พื้นฐานการศึกษาศาสนาและจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕),กระทรวงศึกษาธิการ หน้า ๖.

^{๕๕} กรมวิชาการ, **คู่มือการสร้างเครื่องวัดคุณลักษณะตามจิตพิสัย**, ๒๕๓๙, หน้า ๑๕.

ประเวศ วะสี กล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรมคือคุณสมบัติของความเปนมनुषย อันนำไปเพื่อความสุขของตนเองและการอยู่รวมกันหรือศีลธรรม นอกจากนี้ยังกล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรมคือการเป็นผู้มีใจสูง ไม่เห็นแก่ตัวฝ่ายเดียว แสดงออกโดยการไม่เบียดเบียนมีความเมตตากรุณาung ช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์^{๕๖}

นภาพร ฌ เชียงใหม่ และคณะ ให้ความหมาย คุณธรรม จริยธรรม (Ethics) ว่าเป็นคุณความดีงาม สภาพที่เกื้อกูลการประพฤติธรรมและวิชาที่เกี่ยวกับการประพฤติการประพฤติธรรมจะต้องประพฤติอยู่ในคุณธรรมเท่านั้น ส่วนที่เป็นอกุศลไม่เรียกว่าเป็นการประพฤติ ที่ถูกต้องอันใดแก่ศีลธรรม กฎเกณฑ์ความถูกต้อง หรือหลักธรรมคำสั่งสอนในศาสนาต่าง ๆ สิ่งที่จะเป็นจริยธรรมจริยศาสตร์ได้ที่สำคัญที่สุดคือคำสอนของศาสนา เพราะผู้ที่นับถือศาสนา ย่อมถือว่าเป็นคนดีของสังคมเพราะศีลธรรมของศาสนาต่าง ๆ มีมาตรการของความประพฤติดีเป็นสากล แม้ว่าบางศาสนาจะสอนไม่เหมือนกัน แต่จุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ ประสงค์ยอมเหมือนกัน คือไม่ขัดกับมาตรการของความประพฤติที่ดีเป็นสากล ความประพฤติตามความเชื่อทางศาสนาของผู้ที่ปฏิบัติย่อมได้รับการยอมรับให้การปฏิบัติตามมาตรฐานสากลมีคุณค่าสูงขึ้น ลักษณะของคุณธรรม จริยธรรมเป็นลักษณะที่สมบูรณ์แบบ สามารถตัดสินความดีความชั่วได้อย่างมีเหตุผล^{๕๗}

สรุปว่า คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยง ความร่วมมือของสถาบันครอบครัวและความประพฤติที่อบรมกิริยาเพื่อปลูกฝังลักษณะนิสัยให้นักเรียนเป็นคนดี

๒.๓ แนวคิดในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา

ประเวศ วะสี กล่าวถึงระบบการศึกษาที่คุณธรรมนำความรู้ว่า อุปสรรคของการพัฒนาจริยธรรม คือ ระบบการศึกษาที่เอาวิชาเป็นตัวตั้ง เน้นวเรียนวิชาอะไร ได้ใช้ตำราอะไร สอบวิชาอะไร และสำเร็จวิชาอะไร เรื่องนี้ท่านเจ้าคุณพรหมคุณาภรณ์ พุทธมา ๒๐-๓๐ ปี ว่าเป็นการศึกษาแยกส่วนแยกการศึกษาจากชีวิตเด็กไม่ยากคุยกับพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เพราะคุยแล้วไม่ได้คะแนน คะแนนไปอยู่ในการท่องตำรา แท้จริง พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย มีความรู้ในตัวมา น่าจะเรียนรู้^{๕๘}

^{๕๖} ประเวศ วะสี อางใน จรัส ถาวร, “พฤติกรรมนักเรียนที่ผ่านกรอบโครงการพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม”, การคนควาแบบอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๔๙, หน้า ๗.

^{๕๗} นภาพร ฌ เชียงใหม่ และคณะ, “เทคนิคการสอนคุณธรรมสำหรับนักศึกษา,มหาวิทยาลัยเชียงใหม่”, รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗, หน้า ๕.

^{๕๘} ประเวศ วะสี, ระบบการศึกษาที่คุณธรรมนำความรู้, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล นนทบุรี, ๒๕๕๐), หน้า ๓-๕.

วิจิตร ศรีสอาน กล่าวว่า หากนำจริยธรรมไปทำเป็นวิชา จริยธรรมก็จะไม่เกิด เพราะจริยธรรมไม่ใช่วิชา ท่านอาจารย์พุทธทาสจะย้ำว่า การเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด คือการปฏิบัติและการได้ผลจากการปฏิบัติที่เรียกว่าปฏิบัติ คือผลจากการปฏิบัติ^{๕๙}

เพ็ชรี รูปะวิเชตร กล่าวว่า การสร้างคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษา มีสถานศึกษาเป็นจำนวนมากที่ได้ละเลย หรือขาดความเข้มแข็งในการ ที่จะรักษาหรือส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของบุคลากร ทั้งที่เป็นผู้สอนและผู้เรียน ทั้งนี้เพราะมีการมุ่งเน้นการผลิตคนให้มีความรู้ เป็นปริญญาชนมาก กว่าปัญญาชน หรือบางแห่งผลิตคนแต่เป็นคนที่ไม่มีความรู้ ความสามารถ เพียงพอมีแต่วุฒิการศึกษา เป็นเครื่องประดับเท่านั้น หรือผลิตคนที่มีความรู้แต่ขาดคุณธรรม และจริยธรรม หรือมีทัศนคติและค่านิยมที่ผิด ๆ จนทำให้ คนในสังคมวัดคุณค่ากันที่ผลประโยชน์ การมุ่งหาสิ่งตอบสนองความต้องการของตนเองอย่างขาดคุณธรรมประจำใจมีความฟุ้งเฟ้อ ฟูมเฟอย การเอาเปรียบซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังได้ให้ความเห็นว่าการ แกไขหรือการสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา ครู อาจารย์มีส่วนสำคัญในการนำและการสร้างคุณธรรมจริยธรรม เพราะเป็นเรื่องภายในจิตใจที่ สะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรมภายนอก ครูจึงควรเป็น แบบอย่างที่ดี ครูจะต้องสร้างจิตใจที่มีความเมตตา กรุณาต่อนักเรียนมีความปรารถนาดีต่อนักเรียน การสอนทุกครั้งจะต้องสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมและทักษะชีวิต ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ครูต้องหมั่นหาบทความรายงานการวิจัยงานเขียน เรื่องราว หรืออาจสร้างบทความ ที่ดีที่สร้างคุณธรรมจริยธรรมให้แก่สังคมและนำมาเผยแพร่ให้กับนักเรียนในห้องเรียนหรือติดบอร์ดเพื่อให้มีการอ่าน อย่างทั่วถึงอยู่เสมอ ครูต้องมีการรณรงค์ ส่งเสริมยกย่อง ประกาศให้รางวัลแก่ผู้เรียน หรือคนในสังคมที่ทำความดี ความงาม มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นที่ยกย่อง และเป็นแบบอย่างชนะเลิศด้วยกัน นักเรียนที่ขาดคุณธรรม จริยธรรมที่ดั่งงาม ครูจะต้องให้อภัยและให้โอกาส สนับสนุนให้นักเรียนคนนั้นกลับตัวกลับใจเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเสียใหม่ อย่างอดทนอดกลั้นและทุ่มเท^{๖๐}

วิจิตร ศรีสอาน ได้กล่าวตอนหนึ่งในการประชุมและปาฐกถาพิเศษ เรื่องพลังเยาวชนเพื่อสร้างคุณธรรมว่าโรงเรียนแต่ละแห่งต้องสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่เน้นคุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ ได้แก่ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี และมีน้ำใจ เพื่อให้ได้เด็กดีมีความรู้ อยู่ดีมีความสุข^{๖๑}

^{๕๙} วิจิตร ศรีสอาน, คุณธรรม ๘ ประการ, **สยามรัฐ** ฉบับประจำวันศุกร์ที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๐, หน้า ๕.

^{๖๐} เพ็ชรี รูปะวิเชตร, “เอกสารรวบรวมบทความทางวิชาการ บทความพิเศษ และบทความงานวิจัยของอาจารย์ ดร. เพ็ชรี รูปะวิเชตร”, **สาขาวิชาบริหารธุรกิจ ภาควิชาอาชีวศึกษาคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่**, ๒๕๕๗, หน้า ๑๔-๑๕.

^{๖๑} คุณธรรม ๘ ประการ, **สยามรัฐ** ฉบับประจำวันศุกร์ที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๐, หน้า ๕.

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ได้กำหนดคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข โดยมีการพัฒนาที่เหมาะสมกับวัย ซึ่งในมาตรฐานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของผู้เรียนไว้ ๖ ประการ คือ^{๖๒}

๑. ผู้เรียนมีวินัย มีความรับผิดชอบ
๒. ผู้เรียนมีความซื่อสัตย์ สุจริต
๓. ผู้เรียนมีความกตัญญู กตเวทิตะ
๔. ผู้เรียนมีเมตตา กรุณา โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว
๕. ผู้เรียนมีความประหยัดและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
๖. ผู้เรียนปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

วิจารณ์ พานิช ได้ให้แนวคิดว่าการจัดการความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม จำเป็นต้องเน้น ผู้ปฏิบัติ คือเป็น กิจกรรมที่ผู้ปฏิบัติคุณธรรมจริยธรรม เอาประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน คือเน้น (Knowledge Sharing) ความรู้ปฏิบัติด้านคุณธรรมแต่ไม่ใช่เพียงแลกเปลี่ยนแค่การเล่าเรื่องต้องมีการจัดบันทึกขุมความรู้ (Knowledge Assets) เพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้วยแล้ว รวบรวมเอามาสังเคราะห์เป็นแกน ความรู้ (Core Competence)^{๖๓}

สุนน อมรวิวัฒน์ กล่าวถึงขุมความรู้ หรือปัญญาธรรมว่า เป็นหลักการระบบความเชื่อที่คนได้รวบรวมสะสมจากประสบการณ์อันยาวนาน และได้ถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมา และสร้างสรรค์ขึ้นใหม่อย่างแยบยลและกลมกลืนกัน การสั่งสอน อบรม บ่มนิสัย เป็นวิธีการสอนแบบไทยที่น่าจะนำมาใช้พัฒนาจิตใจ โดยปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคม^{๖๔}

ลวน สายยศ และอังคณา สายยศ ได้กล่าวถึงการวัดจริยธรรมว่า การพัฒนาจริยธรรมไม่ใช่สิ่งที่ติดมาแต่กำเนิด แต่จริยธรรมเกิดจากสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ แต่คุณภาพในการเรียนรู้และสั่งสมจริยธรรมแต่ละคนแตกต่างกัน บางคนมีสำนึกทางจริยธรรมตั้งแต่เล็ก ๆ บางคนโตแล้วยังไม่มีสำนึกทางจริยธรรม โครงสร้างทางสมอง โครงสร้างการรับรู้ และโครงสร้างของการมีสำนึกบาป

^{๖๒} สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา^{๖๒} มาตรฐานตัวบ่งชี้และเกณฑ์พิจารณาเพื่อประเมินคุณภาพภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทจุดทอง จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐.

^{๖๓} วิจารณ์ พานิช <http://gotoknow.org>, เข้าวันที่ ๗ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๖๔} สุนน อมรวิวัฒน์^{๖๔} บทบาทของสถาบันการศึกษาต่อการพัฒนาจิตใจ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล นนทบุรี, ๒๕๔๙), หน้า ๑๕.

บุญคุณโทษ เป็นสิ่งสำคัญมากที่ก่อร่าง สร้างมนุษย์แต่ละคนให้เป็นตัวตนคนหนึ่ง ให้คนภูมิใจและเสียใจในความเป็นตัวตนของตน ผลจากโครงสร้างทางสมองและอวัยวะสั่งการของร่างกายให้คนแสดงออกทางจริยธรรมแตกต่างกันหลายคนจึงยกให้เป็นผลมาจากยีน (Genetic) แต่ก็ให้น้อยกว่าสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นสภาพของสังคมทั้งหลายที่คนนั้นเจริญเติบโตขึ้นหรือได้เรียนรู้มีประสบการณ์ทางจริยธรรมจากสังคมนั้น ๆ ครอบครั้ว เพื่อนโรงเรียน สื่อ ล้วนมีอิทธิพลในการพัฒนาจริยธรรมอย่างมากนอกจากนี้ยังได้อ้างถึง ทอมมัส (Thomas) ได้สรุปองค์ประกอบที่มี ปฏิสัมพันธ์ของเด็กกับสิ่งแวดล้อม ๔ อย่างคือ ความถี่ของประสบการณ์เด็กจากสิ่งแวดล้อม

ชีวิตเด็กในจุดใดที่มีสิ่งแวดล้อมให้ประสบการณ์ต้นแบบของคนในสังคมที่อาศัยอยู่ และผลพวงของการแสดงออกทางจริยธรรมในสังคมนั้น^{๒๕}

นภาพร ณ เชียงใหม่ และคณะ ได้กล่าวถึงบทความเรื่อง “คุณธรรมจริยธรรมสามารถสอนได้หรือไม่” โดยเป็นบทความที่ลงตีพิมพ์ใน The Wall Street Journal ได้กล่าวว่าการเปิดสอนวิชาคุณธรรมจริยธรรมไม่สามารถสอนได้ ในเวลานั้นมีนักจิตวิทยาที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในการสอนคุณธรรมจริยธรรม James Rest ได้ออกมาเขียนบทความโต้แย้ง โดยนำแนวคิดของนักปรัชญาชื่อโซเครตีส (Socrates) ที่ได้กล่าว อย่างชัดเจนว่า คุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องประพฤติและจะต้องกระทำ ความรู้เรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องสอนได้ ซึ่งมุมมองในงานวิจัยของ James Rest ซึ่งเป็นนักจิตวิทยาได้สรุปเทคนิคการสอนเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมมีดังนี้^{๒๖}

๑. การแสดงออกที่ปรากฏของคนวัย ๒๐-๓๐ ปี ในปัจจุบันเป็นเรื่องที่สำคัญของการสอนเพื่อ สร้างกลยุทธ์การแก้ปัญหาพื้นฐานในเนื้อหาจริยธรรมของคน

๒. การเปลี่ยนแปลงนี้เชื่อมโยงกับพื้นฐานการเปลี่ยนแปลงที่ว่าบุคคลจะรับรู้สังคมอย่างไร เขาและเธอจะมีบทบาทในสังคมอย่างไร

๓. ขยายไปที่ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มีความสำคัญกับจำนวนปของการศึกษาภาคปกติ

๔. ความพยายามจัดการศึกษาแบบทางการในหลักสูตรมีอิทธิพลที่รับรู้ถึงปัญหาคุณธรรมจริยธรรมมีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลที่สามารถแสดงถึงผลกระทบของการกระทำ

๕. การศึกษาชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมของคนมีอิทธิพลจากการรับรู้คุณธรรม จริยธรรม และการตัดสินใจต่าง ๆ ทางด้านคุณธรรม จริยธรรม

^{๒๕} ลวน สายยศ และอังคณา สายยศ, *การวัดด้านจิตพิสัย*, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุวีริยาสาสน, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖๙ – ๑๗๐.

^{๒๖} นภาพร ณ เชียงใหม่ และคณะ, “เทคนิคการสอนคุณธรรมสำหรับนักศึกษา” มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗, หน้า ๑๙-๒๑.

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงงานของนักจิตวิทยาของมหาวิทยาลัยฮาวาร์ดชื่อลอเรนซ์ โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg) ผู้เสนองานทฤษฎีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม (Moral Reasoning) โดยโคลเบอร์ก (Kohlberg) ได้ยึดถือทฤษฎีพัฒนาการด้านสติปัญญาของเพีย เจท (Piaget) มาเป็น หลักในการสร้างทฤษฎีพัฒนาการด้านจริยธรรมและมีความเชื่อว่า การศึกษาเรื่อง คุณธรรม จริยธรรมสามารถสอนให้ประสบผลสำเร็จได้ในรูปแบบการสอนแบบเป็นทางการ (Formal Education)

โคลเบอร์ก (Kohlberg) ได้อธิบายถึง ผู้คนที่เผชิญหน้ากับสถานการณ์ยาก ลำบากทาง คุณธรรมจริยธรรม ไปตามระดับขั้นของคุณธรรมจริยธรรมที่มีอยู่ในแต่ละคนโดยจะพัฒนาไปสู่การมี คุณธรรมจริยธรรมในระดับที่สูงขึ้นได้ของการมีเหตุผลในคุณธรรมจริยธรรม หมายความว่า การที่ บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรม อย่างใดอย่างหนึ่งเหตุผลดัง กล่าวนี้จะ แสดงให้เห็นถึงแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำของบุคคล ที่มาจากระดับที่แตกต่างกันบุคคลอาจมี การกระทำที่คล้ายคลึงกันได้ และบุคคลที่มีการกระทำที่เหมือนกันแต่เหตุผลที่อยู่เบื้องหลังของการ กระทำอาจมีระดับของคุณธรรม จริยธรรมแตกต่างกันได้^{๒๗}

บลูม (Bloom) ได้จำแนกจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่จุดมุ่ง หมายทาง ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) หรือด้านความรู้ความเข้าใจ จุดมุ่งหมาย ทางด้าน ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) หรือด้านปฏิบัติ การกระทำ และจุดมุ่งหมายทางด้านจิตพิสัย (Affective Domain) หรือด้านจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก และเจตคติทางด้าน จิตพิสัย บลูม (Bloom) ได้จำแนก จุดมุ่งหมายออกเป็น ๔ ระดับ ซึ่งสามารถอธิบายขั้นตอนสำคัญของการเกิดเจตคติและการ พัฒนาลักษณะนิสัยได้ ดังนี้^{๒๘}

๑. ขั้นการรับรู้ (Perceiving or Receiving) การที่บุคคลจะเกิดการพัฒนาลักษณะ นิสัยใด ๆ ได้ บุคคลนั้นจะต้องมีโอกาสได้รับรู้และใส่ใจในสิ่งนั้นๆ ก่อน ดังนั้นหากเราต้องการจะ พัฒนาคุณธรรมจริยธรรม หรือค่านิยมใด ๆ ให้แก่บุคคล เราจึงต้องพยายามจัดสิ่งเร้าหรือสถานการณ์ ที่ ช่วยให้บุคคลเกิดการรับรู้และความสนใจในคุณธรรม จริยธรรม หรือค่านิยมนั้น ๆ

๒. ขั้นตอนการตอบสนอง (Responding) แม้บุคคลได้รับรู้ และเกิดความสนใจในสิ่งนั้น แล้วแต่หากไม่มีโอกาสได้ตอบสนองต่อสิ่งนั้น ความสนใจนั้นก็จะไม่ได้รับการพัฒนาไปจนถึงระดับการ

^{๒๗} โคลเบอร์ก (Kohlberg) อ้างใน นภาพร ณ เชียงใหม่ , หน้า ๒๒.

^{๒๘} บลูม (Bloom) อ้างใน พัฒนา ว่องธนากร, “การดำเนินงานด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ของโรงเรียนโกวิทอรัญเชียงใหม่”, **ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (การบริหารการศึกษา) (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๕๑, หน้า ๑๑-๑๓.

พัฒนาเป็นลักษณะนิสัย ดังนั้น ในการสอนจึงจำเป็นต้องพยายามให้บุคคลนั้นมีโอกาสตอบสนองต่อสิ่งนั้นและเกิดความรู้สึกพึงพอใจ ซึ่งจะช่วยให้บุคคลนั้นพัฒนาความสนใจที่มีอยู่ให้มากขึ้น

๓. ขั้นการเห็นคุณค่า (Valuing) หากบุคคลมีโอกาสดตอบสนองต่อสิ่งใดแล้วได้รับผลที่พึงพอใจ บุคคลนั้นก็จะเริ่มเห็นคุณค่าของสิ่งนั้น ดังนั้น หากเราสามารถจัดประสบการณ์หรือกิจกรรมต่าง ๆ ให้บุคคลนั้นได้รับผลประโยชน์จากการปฏิบัติตามคุณธรรมจริยธรรม หรือค่านิยมที่ต้องการก็จะช่วยให้บุคคลนั้นเห็นคุณค่าของการปฏิบัติ และเต็มใจที่จะปฏิบัติ เช่นนั้นต่อไป

๔. ขั้นการจัดระบบ (Organizing) การที่บุคคลเห็นคุณค่าของคุณธรรม จริยธรรม หรือค่านิยมใด ๆ แล้ว จะสามารถพัฒนาขึ้นไปเป็นลักษณะนิสัยได้นั้นบุคคลนั้นจะต้องมีการนำไปปฏิบัติหรือนำไปใช้ในระบบชีวิตของตน จึงเป็นระเบียบหรือระบบในการปฏิบัติตามคุณธรรม จริยธรรม หรือค่านิยมนั้น ๆ ในวิถีการดำเนินชีวิตของตน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้บุคคลนั้นได้ก้าวไปสู่ขั้นสูงสุดของการพัฒนาทางจิตพิสัย คือการพัฒนา เป็นลักษณะนิสัย

๕. ขั้นการพัฒนาเป็นลักษณะนิสัย (Characterization) บุคคลที่สามารถปฏิบัติตามคุณธรรมจริยธรรม หรือ ค่านิยม ที่ยึดถือในวิถีการดำเนินชีวิตของตนอย่างสม่ำเสมอในที่สุด ก็จะพัฒนาถึงขั้นการ เป็นลักษณะนิสัยของตนซึ่งนับเป็นขั้นสูงสุดของการพัฒนาทางจิตพิสัย

จากแนวคิดข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมใด ๆ ให้แก่บุคคล เพื่อให้เป็นลักษณะนิสัยของบุคคลนั้น สามารถทำได้ซึ่งพัฒนา ว่องหนการ และทิศนา แชนนี ระบุไว้ ๕ ประการคือ

๑. จัดสิ่งเราให้บุคคลนั้นได้รับรู้และเกิดความสนใจในเรื่องที่ต้องการปลูกฝัง
๒. จัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่ช่วยให้บุคคลนั้นได้รับการตอบสนองในเรื่องนั้นและเกิดความพึงพอใจ
๓. ช่วยให้ผู้บุคคลเห็นคุณค่าของเรื่องนั้น โดยการช่วยให้เขาได้เห็นประโยชน์ ได้รับประโยชน์หรือเกิดความพึงพอใจในค่านิยมนั้น
๔. ช่วยให้ผู้บุคคลนั้นมีโอกาสจัดระเบียบในการนำเรื่องนั้นไปใช้ในระบบชีวิตของตน
๕. ช่วยให้ผู้บุคคลนั้นได้ลงมือปฏิบัติตามค่านิยมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอจนกระทั่งปฏิบัติได้เป็นลักษณะนิสัย

พนัส หันนาคินทร ได้กล่าวถึงคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ควรที่จะปลูกฝังแก่นักเรียนว่า เปนหน้าที่ของโรงเรียนที่จะต้องพยายามปลูกฝังคุณสมบัติที่ดี และพยายามไกล่ถอนคุณสมบัติอันไม่พึงปรารถนาให้ออกไปจากจิตใจของเยาวชนเพื่อความมั่นคงของประเทศชาติ คุณสมบัติเหล่านี้มีทั้งค่านิยมและเครื่องชี้บ่ง ค่านิยมทั้งที่เป็นค่านิยมที่คงตัวหรือที่อาจจะต้องคอย ๆ พัฒนาขึ้นตามความเหมาะสมก็ตามคุณสมบัติที่นำจะได้ปลูกฝังให้นักเรียนของเราคือความยึดมั่นในวัฒนธรรมและค่านิยมอันดีงามของไทย เป็นผู้มีระเบียบวินัย รู้จักสิทธิและหน้าที่ของประชาชนตามระบอบ

ประชาธิปไตย ความสามัคคีในหมู่คณะและระหว่าง กลุ่มชนในชาติ ยึดมั่นในคำสอนศาสนา มีความขยันมานะอดทนในการประกอบอาชีพอันสุจริต รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีความ กตัญญู กตเวทีต่อผู้มีพระคุณ

การพัฒนาสมรรถภาพส่วนบุคคล มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ มีความเป็นเสรีในการคิดสร้างสรรค์ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีความซื่อสัตย์สุจริตไม่นิยมการได้สิ่งต่างๆ มา ด้วยความทุจริต รู้จักพึ่งตนเอง มีความขยันขันแข็ง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค จุดมุ่งหมายสำคัญในการพัฒนาสมรรถภาพส่วนบุคคลก็คือ การสร้างความเป็นเสรีให้แก่บุคคล ผู้ที่ได้รับการศึกษาควรจะได้รับ การพัฒนาสมรรถภาพในส่วนบุคคลของตนเป็นอย่างดี กล่าวคือรู้จักตนเองให้สมกับที่ได้เกิดมา เป็นสมาชิกในสังคมมนุษย์ เช่นรู้จักและมีความสามารถในการพูด คิด เขียน อ่าน รู้จักรักษาสุขภาพ ทั้งทางกายและทางจิต ทั้งส่วนตัวและของสังคม ความสามารถในการเชิงเศรษฐกิจ คุณสมบัติที่เราต้องการปลูกฝังให้นักเรียนชั้นประถมและมัธยมศึกษาในเรื่องนี้ก็คือ การรู้จักเป็นผู้บริโภค ที่ดี รู้จักใช้จ่ายใช้สอยเงินอย่างมีประโยชน์ รู้จักการเก็บหอมรอมริบ มีความมัธยัสถ์ ไม่ฟุ่มเฟือยรู้จักสงวน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่รังเกียจการทำงานที่สุจริต และรู้จักหลักการและวิธีการของสหกรณ์ รู้จักการประสานประโยชน์ของบุคคล หรือกลุ่มบุคคล พลเมืองที่ดีของชาติ ควรมีความสามารถในการใช้จ่ายใช้สอยทรัพยากรที่หามาได้โดยได้รับประโยชน์อย่างคุ้มค่า ควรรู้จักการสงวน ทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นสมบัติร่วมกันของประชาชน การรักษาและปรับปรุงสภาพแวดล้อมซึ่งกำลังเสื่อมโทรมลงทุกขณะเพราะความประมาทและการไม่รู้จักใช้ ควรรู้จักการ วิเคราะห์ ขาวสารและ ข้อมูลต่าง ๆ เพื่อประกอบการตัดสินใจในการเลือกซื้อสินค้าและบริการต่าง ๆ ที่มีการเสนอในท้อง ตลาดรู้จักการประหยัดและการลงทุนเพื่อผลตอบแทนในอนาคต ปัญหาที่นาหวงอีกประการหนึ่งก็คือ การหมกมุ่นในการพนัน และ ปัญหาเรื่องยาเสพติด เป็นหน้าที่ของโรงเรียนจะต้องกวดขันอย่าง เข้มงวดในอบายมุขทั้งสองประการนี้ เพราะสิ่งชั่วร้ายและอาชญากรรมต่าง ๆ มีโอกาสจะเกิดขึ้นได้ ง่าย จากอบายมุขทั้งสองประการนี้

ความเป็นผู้ตั้งอยู่ในจริยธรรม โรงเรียนทุกประเภทจะต้องเป็นแหล่งที่ปลูกฝังจริยธรรม ความมีน้ำใจนักกีฬา รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวมและความยืดยอดของประเทศชาติ รู้จักรับฟังความเห็น ของผู้อื่น มีหิริโอตตัปปะและรู้จักทำงานร่วมกับคนอื่นอย่างมีประสิทธิภาพ คุณค่าทางจริยธรรมนั้นจำเป็นจะต้องมีรากฐานมาจากความเข้าใจในวัฒนธรรมและอารยธรรมของตนเองและของเพื่อนร่วมโลก โดยเฉพาะวัฒนธรรมและอารยธรรมของตนเอง

ดังนั้น การศึกษาจึงต้องมุ่งเสริมสร้างและปลูกฝังความรู้และความเข้าใจตลอดจนความ ซาบซึ้งในวัฒนธรรมและอารยธรรมของตนเองอย่างแนบแน่นด้วย หากคุณค่าทางจริยธรรมของคนใน ชาติเสียไป ก็หมายถึง การขาดองค์ประกอบที่สำคัญในความเป็นชาติ คุณสมบัติสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ จะต้องเน้นเป็นพิเศษคือการรู้จักทำงานร่วมกับคนอื่นการทำงานร่วมกับคนอื่นนั้น ย่อมจะเรียกร่อง

คุณสมบัติอย่างอื่นตามมา เช่น การรู้จักเสียสละ ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น รู้จักการพอนหนักพอนเบา และรู้สึกละเอียดต่อการหลีกเลี่ยงจากหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายมา ความจริงนั้น เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าในสภาพแห่งสังคมปัจจุบันการร่วมมือกันทำงานเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ โรงเรียนจำเป็นจะต้องหาวิธีปลูกฝังความสามารถในเรื่องนี้ให้เป็นผลสำเร็จด้วย ความยึดมั่นในความรักชาติ ความรู้สึกในเรื่องชาตินิยม ยึดมั่นในอุดมการณ์แห่งชาติ และมีความจงรักภักดี ต่อองค์พระมหากษัตริย์ ทั้งนี้เรายอมรับประจักษ์ชัดอยู่แล้วว่าความอยู่รอดของประเทศชาติและความรุ่งเรืองของชาติ ย่อมขึ้นอยู่กับอุดมการณ์ ที่ประชาชนมีต่อชาติ หากประชาชนมีความรักชาติและมีความรู้สึกเรื่องชาตินิยมเป็นอย่างดีแล้วก็เป็นที่น่าพอใจใดว่าเราจะมีภูมิป้องกันการทำในรูปแบบต่าง ๆ ที่จะเป็นการบ่อนทำลายชาติ ^{๖๙}

สรุปได้ว่า รักษาหรือส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของบุคลากร ทั้งที่เป็นผู้สอนและผู้เรียนล้วนมีการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมมากเพื่อให้เกิดการเสียสละในสังคมต่อไป

๒.๓.๑ กระบวนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึง การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ว่าต้องดำเนินการพัฒนารวมกันทั้งระบบในโรงเรียนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน ได้แก่ผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน สำหรับขั้นตอนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนมี ๗ ขั้นตอนคือ ^{๗๐}

๑. ศึกษาปัญหาเพื่อกำหนดปรัชญา นโยบาย และเป้าหมายของโรงเรียน
๒. จัดตั้งองค์กรในโรงเรียนและพัฒนาบุคลากร
๓. สร้างความสัมพันธ์ กับผู้ปกครองและชุมชน
๔. จัดตั้งองค์กรนักเรียน
๕. จัดกิจกรรมในหลักสูตรให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาคุณลักษณะตาม จิตพิสัย
๖. จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร
๗. ประเมินผล

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงแนวทางในการดำเนินงานการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมดังนี้

๑. แนวทางในการศึกษาปัญหาเพื่อกำหนดปรัชญา นโยบายและเป้าหมายของโรงเรียน มีดัง ต่อไปนี้

^{๖๙} พันสี หันนาคินทร, การสอนค่านิยมและจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิษณุ, ๒๕๒๖), หน้า ๑๑๔ – ๑๑๕.

^{๗๐} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการสร้างเครื่องวัดคุณลักษณะตามจิตพิสัย. (กรุงเทพมหานคร: ครูสภา, ๒๕๓๙), หน้า ๓๓ – ๓๗.

๑.๑ สำรวจสภาพปัญหาในเรื่องจริยธรรมด้านต่าง ๆ ภายในโรงเรียน เช่น การตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ ความขยันหมั่นเพียร ความอดทนว่าอยู่ในสภาพเช่นไร เป็นต้น

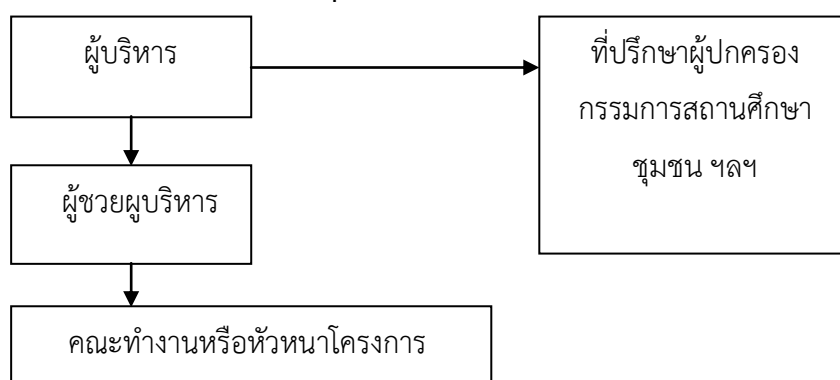
๑.๒ พิจารณาแนวโน้มในอนาคตที่สังคมต้องการให้มีคุณลักษณะอย่างไร เช่น สังคมต้องการให้คนทำงานรวมกันเป็นกลุ่ม เป็นต้น

๑.๓ นำผลจากการดำเนิน ในข้อ ๑.๑ และ ๑.๒ มาพิจารณาว่าสิ่งใดเป็นปัญหา และในอนาคตสังคมต้องการให้คนทำงานรวมกันเป็นกลุ่ม

๒. แนวทางในการจัดตั้งองค์กรในโรงเรียนและพัฒนาบุคลากร

๒.๑ การจัดตั้งองค์กร รูปแบบในการจัดตั้งองค์กรเพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านจิตพิสัย ทั้งระบบโรงเรียนมีรูปแบบดังแผนภูมิที่ ๑

แผนภูมิ ๑ รูปแบบในการจัดตั้งองค์กรเพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านจิตพิสัย ทั้งระบบโรงเรียน^{๗๑}



ที่มา : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, หน้า ๓๕.

บทบาทหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ มีดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ บทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร

๑) ใ้หนโยบายมอบหมายงานตั้งคณะกรรมการ

(๒) ให้การสนับสนุนทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการดำเนินงานของฝ่ายต่างๆ เช่น ติดต่อกับชุมชน เป็นต้น

(๓) ติดตามกำกับดูแล

๒.๑.๒ บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ

(๑) สำรวจปัญหา

^{๗๑} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการกรมวิชาการ, คู่มือการสร้างเครื่องวัดคุณลักษณะด้านจิตพิสัย, (กรุงเทพมหานคร: ศุภสภา, ๒๕๓๙), หน้า ๓๕.

(๒) เสนอแนะกิจกรรมในหลักสูตร กิจกรรมเสริมหลักสูตร หรือนวัตกรรมการศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จ

(๓) ทำหน้าที่ประสานงาน สร้างความเข้าใจกับผู้ที่เกี่ยวข้องทั้ง ในและนอกโรงเรียน เช่น จัดประชุมชี้แจง

(๔) ติดตามผล กระบวนการทำงาน สนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง
๒.๑.๓ บทบาทและหน้าที่ของครู

(๑) รวมมือเพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและดำเนินงานทั้งการเผยแพร่การสอน และกิจกรรมเสริมหลักสูตร

๒) ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี

(๓) หาวิธีการใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

๒.๑.๔ บทบาทหน้าที่ขององค์กรนักเรียน

(๑) ช่วยดูแลกำกับการปฏิบัติตนของนักเรียน

(๒) สร้างความสำนึกให้นักเรียนประพฤติตัวให้เป็นแบบ อย่างแกผู้อื่นทั้งต่อตัวนักเรียนในองค์กรเอง และนักเรียนคนอื่น ๆ

๒.๑.๕ บทบาทและหน้าที่ของที่ปรึกษาคือให้คำปรึกษาและให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนในการพัฒนาจิตพิสัย

๒.๒ แนวทางในการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียน เป็นหน้าที่ของผู้บริหารและคณะทำงานซึ่งมีดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ ประชุมชี้แจงสร้างความเข้าใจในแนวทางพัฒนาจิตพิสัย

๒.๒.๒ ใช้ระบบกลุ่มในการพัฒนา เช่น แบ่งกลุ่มการทำงาน และมีหัวหน้ากลุ่มรับผิดชอบ เป็นตน

๒.๒.๓ อบรมผู้นำนักเรียน

๒.๒.๔ จัดประชาสัมพันธ์ เช่น ขาวสาร จุลสารให้ความรู้ จัดหมายข่าวเป็นตน

๒.๒.๕ ติดตามผล

๓. แนวทางในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน มีแนวทางดังนี้

๓.๑ จัดประชุมชี้แจง

๓.๒ ขอความร่วมมือให้ผู้ปกครองประเมินการพัฒนาจิตพิสัยของนักเรียนที่บ้าน

๓.๓ จัดให้มีการพบปะผู้ปกครอง เช่น การเยี่ยมบ้าน หรือเชิญมาร่วมกิจกรรมที่โรงเรียน ครูไปรวมกิจกรรมสำคัญ ที่หมู่บ้าน

๓.๔ ครูควรจัดกิจกรรมพัฒนาจิตพิสัยเมื่อเด็กนำไปปฏิบัติให้ผู้ปกครองเห็นจะทำให้ผู้ปกครองเห็นคุณค่าและเกิดความสำนึกที่จะให้ความร่วมมือในการพัฒนา จิตพิสัย

๓.๕. โรงเรียนขอความร่วมมือจากสถาบันทางศาสนาในชุมชน ผู้นำ ท้องถิ่นปราชญ์ ชาวบ้าน เพื่อเข้ามาช่วยกันพัฒนาจิตพิสัย

๔. แนวการจัดองค์กรนักเรียน เป็นการจัดให้นักเรียนทำงาน เช่น จัดสถานนักเรียน จัดกลุ่มสี่ของนักเรียน เป็นต้น เพื่อบริการนักเรียนและอำนวยความสะดวกในการดำเนินงาน เพื่อพัฒนา จิตพิสัย ซึ่งการจัดองค์กรของนักเรียนและการบริการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ นี้ อาจจะทำโดย นักเรียนหรือครูก็ได้

๕. แนวการจัดกิจกรรมในหลักสูตรให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาจิตพิสัย ในการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ ในห้องเรียนนั้น ครูทุกคนต้องมีความพร้อมใจที่จะร่วมกันจัดกิจกรรมในห้องเรียนให้สอดคล้องกับปรัชญาโรงเรียนด้วยการร่วมกันกำกับดูแลนักเรียนให้ปฏิบัติตามข้อตกลง เช่นการตรงต่อเวลา เป็นต้น

๖. แนวทางการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ได้แก่

๖.๑ การจัดชุมนุมต่าง ๆ

๖.๒ การจัดประกวดต่าง ๆ

๖.๓ การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับพัฒนานิสัย เช่น การจัดกิจกรรมแบบ ๕ ต

ต ที่ ๑ ตระหนัก คือ สร้างกิจกรรมให้นักเรียนตระหนักว่าตนเองเป็นคนอย่างไร

ต ที่ ๒ ตนแบบ คือ ให้นักเรียนหาว่าคนดีหรือตนแบบที่ดีของสังคมเป็นอย่างไร

ต ที่ ๓ ตัวเสริมแรง คือ หาวิธีการเสริมแรงที่ได้ก่ทำดี เป็นการเสริมแรงกระตุ้นให้คนอื่นเห็นเป็นแบบอย่าง

ต ที่ ๔ ควบคุมตนเอง

ต ที่ ๕ ติดตามประเมินผล

๗. แนวทางการประเมินผลการพัฒนาจิตพิสัย ในการประเมินผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม มีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องของหลายอย่างที่ครูควรประเมินเช่นสภาพแวดล้อม ตัวนักเรียน ตัวครู หรือกระบวนการที่ครูใช้ในการพัฒนา การประเมินอาจใช้ได้หลาย ๆ วิธีเช่นการสังเกต การประเมินตนเอง การสัมภาษณ์ การใช้สังคมมิติ การให้กลุ่มรายงาน เป็นต้น

จากแนวคิดการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาสามารถ สรุปได้ถึงความ สำคัญ ของคุณธรรมจริยธรรม ได้ดังนี้

๑. ทำหน้าที่เป็นบรรทัดฐาน หรือมาตรฐานของพฤติกรรมทั้งหลาย เป็นตัวกำหนด การแสดงออกว่าควรทำหรือไม่ควรทำ ซึ่งจะช่วยกำหนดจุดยืนในเรื่องต่าง ๆ และช่วย ประเมินการ ปฏิบัติของตัวเราและบุคคลอื่น

๒. ทำหน้าที่เป็นแบบแผนสำหรับการตัดสินใจ และแก้ไขข้อขัดแย้งต่าง ๆ ทำให้เขาเลือกทางใดทางหนึ่งเพื่อแก้ไขปัญหา เช่น การตัดสินใจปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต แทนที่จะเลือกในทางช่วยพวก พอง หรือปฏิบัติในทางไม่สุจริต

๓. ทำหน้าที่เป็นแรงจูงใจหรือผลักดันของบุคคล

ดังนั้นการดำเนินการพัฒนารวมกันทั้งระบบในโรงเรียนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนได้แก่ผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน ตามสภาพความเป็นจริงด้านคุณธรรมจริยธรรมของสังคม

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมโดยผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจะเชิงเทรา เขต ๒ ผู้ศึกษาได้นำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๒.๔.๑ งานวิจัยในประเทศ

กัลยา ศรีปาน ได้ศึกษาคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาโรงเรียนบุญเลิศอนุสรณ์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนโดยภาพรวมองค์ประกอบด้านความใฝ่รู้ ด้านการประหยัด ด้านความสะอาด ด้านความเมตตากรุณา ด้านตรงต่อเวลา ด้านความสามัคคี อยู่ในระดับปานกลาง องค์ประกอบด้านความขยัน ความมีระเบียบวินัย ด้านความกตัญญู กตเวที ด้านความเป็นผู้มีวิวัฒธรรม และปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านความอดทน ด้านความซื่อสัตย์ ความยุติธรรมอยู่ในระดับน้อย และนักเรียนหญิงมีคุณธรรมและจริยธรรมแตกต่างจากนักเรียนชาย มีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ โดยนักเรียนหญิงจะมีคุณธรรมและจริยธรรมมากกว่านักเรียนชายและนักเรียนในระดับชั้นที่สูงกว่าจะมีคุณธรรมและจริยธรรมมากกว่านักเรียนในระดับที่ต่ำกว่าอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕^{๗๒}

มนตรี กำลังดี ได้ศึกษาจริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษา อำเภอกะปง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพังงา ประชากรกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ และ ๖ ผลของการวิจัยพบว่า ระดับจริยธรรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาองค์ประกอบ ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความกตัญญูกตเวที ความเป็นผู้มีวิวัฒธรรมและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีอยู่ในระดับมาก นักเรียนมีสภาพครอบครัวที่แตกต่างกัน มีจริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดย ค่าคะแนนเฉลี่ยระดับจริยธรรมของนักเรียน

^{๗๒} กัลยา ศรีปาน, “ศึกษาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนบุญเลิศอนุสรณ์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จังหวัดสงขลา”, วิทยานิพนธ์ กศ.ม. สาขา การบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ), ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๓.

จากสภาพครอบครัวปกติสูงกว่านักเรียนจากสภาพครอบครัวไม่ปกติ ผู้ปกครองที่มีอาชีพต่างกันโดยภาพรวม พบว่า นักเรียนมีจริยธรรมไม่แตกต่างกัน ส่วนความต้องการให้โรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียน พบว่า นักเรียนมีความต้องการให้โรงเรียนมีการส่งเสริมจริยธรรมในด้านต่าง ๆ คือ ครูควรจะสอนให้นักเรียนเชื่อฟังพ่อแม่ ครู อาจารย์ ครูควรกระตุ้นให้นักเรียนมีความขยันในการทำงานส่งครู โรงเรียนควรมีการรณรงค์ให้ประหยัดพลังงานในโรงเรียน ครูควรจะกดดันให้นักเรียนพูดความจริงต่อกัน โรงเรียนควรจัดให้มีบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการใฝ่รู้ ครูควรจัดกิจกรรมฝึกความอดทน รณรงค์ให้ใช้จ่ายอย่างประหยัดมีการแข่งกีฬาภายในโรงเรียนเพื่อสร้างความสามัคคี^{๗๓}

สมณธา แก่นกุล ได้ศึกษาจริยธรรมของนักเรียนระดับ ประถมศึกษาปีที่ ๖ สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอยะโฮ๊ะ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดชุมพร ผลการศึกษา พบว่า โดยภาพรวมจริยธรรมของนักเรียน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายองค์ประกอบ ด้านความใฝ่รู้ ความอดทน ความประหยัด ความเมตตา กรุณา ความยุติธรรม นักเรียนมีจริยธรรมอยู่ระดับปานกลาง^{๗๔}

จรัส ถาวร ศึกษาเรื่องพฤติกรรมของนักเรียนที่ผ่านการอบรมโครงการพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม พบว่าการที่โรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนั้นนำไปสู่การเกิดพฤติกรรมที่เหมาะสมทั้งนี้เป้นผลจากการที่นักเรียนได้รับการส่งเสริมจากครอบครัวชุมชน กลุ่มเพื่อนนักเรียน และโรงเรียน

ในปี ๒๕๔๕ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ มอบหมายให้เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ และคณะวิจัยหาคำตอบเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทยในอนาคต ผลสรุปในมิติด้านลักษณะชีวิต ได้แก่ ความขยัน ความอดทน ทุมเหงานหนัก มีระเบียบวินัย ซื่อสัตย์ มีวิสัยทัศน์ ทำทุกอย่าง อย่างดีเลิศ มีจิตสำนึกประชาธิปไตย เห็นคุณค่าในเอกลักษณ์ความเป็นไทย มีจิตสำนึกต่อผู้อื่น และสว่นรวม รวมทั้งมีชีวิตแห่งการประหยัดอดออม^{๗๕}

ทิพวรรณ แสนมงคล ศึกษาเรื่องการประเมินโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนศึกษา สงเคราะห์เชียงดาว อำเภอยะโฮ๊ะ จังหวัดเชียงใหม่โดยทำการประเมินด้าน สภาพแวดล้อม

^{๗๓} มนตรี กำลังดี, “ศึกษาจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอยะโฮ๊ะ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพังงา”, **วิทยานิพนธ์ กศ.ม.**, สาขาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ), ๒๕๔๓. หน้า ๙๖.

^{๗๔} สมณธา แก่นกุล, “ศึกษาจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ ๖ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอยะโฮ๊ะ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดชุมพร”, **วิทยานิพนธ์ กศ.ม.**, สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ) ๒๕๔๔, หน้า ๑๑๓.

^{๗๕} จรัส ถาวร, “พฤติกรรมนักเรียนที่ผ่านการอบรมโครงการพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม”, การค้นคว้าแบบอิสระ, **ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน** (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๔๙, หน้า ๖๘.

ประกอบด้วยหลักการ เหตุผล วัตถุประสงค์และความเหมาะสมกับนโยบายและสภาพของสถานศึกษา โดยรวมพบว่ามีเหมาะสมอยู่ในระดับดีมาก^{๗๖}

วาสนา ตะกาศโค ศึกษาเรื่องการประเมินการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำพูน เขต ๑ พบว่าจากการประเมินการดำเนินงานโรงเรียนด้าน ปัจจัย ผลการวิจัยพบว่าทุกองค์ประกอบโดยเฉพาะด้านการดำเนินการบริหารจัดการอย่าง เป็นระบบคือการ กำหนดวิสัยทัศน์ ปรัชญา พันธกิจ เป้าหมายโดยกำหนดไว้ในแผนธรรมนูญโรงเรียน หรือแผนกลยุทธ์ที่มีจุดเน้นในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับมาก

ปี ๒๕๔๙ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริการและพัฒนา องค์ความรู้ (องค์กรมหาชน) สรุปว่า คุณธรรมแรงดวนที่ควรดำเนินการตามลำดับ คือ^{๗๗}

๑. ความซื่อสัตย์
๒. ความเอื้อเฟื้อ มีน้ำใจ เมตตา
๓. ความละเอียด เกรงกลัวตอบาป
๔. มีจิตสำนึกสาธารณะ
๕. การมีสติ
๖. ความขยัน หมั่นเพียร

จุมพล พูลภัทรชีวิน ได้ทำการวิจัยและพัฒนากระบวนการสร้างความดีมีคุณธรรม โดยพิจารณาจาก ๓ ประเด็นหลักคือ คนดีมีคุณธรรม ครอบครัวดีมีคุณธรรม และชุมชนดีมีคุณธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์และวิธีคัดสรรคน ครอบครัว ชุมชนดี มีคุณธรรมและเพื่อพัฒนากระบวนการส่งเสริมความดีมีคุณธรรมให้กับคน ครอบครัว ชุมชนได้ใช้วิธีการศึกษาภาคสนามโดยการสนทนากลุ่มในระดับชุมชนและระดับจังหวัดของ ๓ จังหวัดคือ จังหวัด ฉะเชิงเทรา เพชรบุรีและพิษณุโลกผลการวิจัยพบว่า กระบวนการส่งเสริมความดีมีคุณธรรมในระดับบุคคลคือการพัฒนาตนเองตามแนวไตรสิกขาคือศีล สมาธิ ปัญญา ตัวเราเป็นตัวอยางที่ดี พอแม่ทำตนเป็นต้นแบบที่ดี ให้การอบรมเลี้ยงดูที่ถูกต้องสร้างครอบครัวให้อบอุ่นเข้มแข็ง เอื้อเฟื้อต่อการอบรมเด็กและเยาวชนให้เป็น คนดี พัฒนาเมื่อเติบโตใหญ่ ปลุก ฝังให้เด็กรู้จักเข้าวัด ฟังธรรม ทำบุญ เพื่อให้เด็กซึมซับความ ดีงาม ครูเป็นแบบอย่างและสอนคุณธรรม จริยธรรม รวมมือส่งเสริมและ

^{๗๖} ทิพวรรณ แสนมงคล, “การประเมินโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ เชียงดาว”, การค้นคว้าแบบอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการสอนวิชาสังคมศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๔๗, หน้า ๕๖.

^{๗๗} วาสนา ตะกาศโค, “การประเมินการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาลำพูน เขต ๑”, วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา การบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๔๘, หน้า ๗๓.

พัฒนาคนดี เช่น การยกย่องเชิดชูเกียรติคนดีมีคุณธรรมนำมาเป็น ต้นแบบของชุมชนสังคมให้ กำลังใจคนทำดีทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม โรงเรียนสอนวิชาศีลธรรมที่เน้นการปฏิบัติจริง รวมกิจกรรมกับวัดเพิ่มชั่วโมงสอนจริยธรรม ผกให้เด็กนั่งสมาธิ จัดหาสมุดบันทึกความดีให้เด็กบันทึก แข่งขันตอบปัญหาธรรมะ มีกิจกรรมที่เชื่อมโยงระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนใช้วัดเป็นศูนย์การพัฒนา คุณธรรมความดีใช้กิจกรรมทางศาสนาช่วยสอนใช้ขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม ช่วยกล่อมเกล่า จากวิถีชีวิต จัดกิจกรรมที่ดีมารองรับโดยมีฐานจากวัฒนธรรมท้องถิ่น ในระดับครอบครัว พ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ดี ทำให้ครอบครัวอบอุ่น เข้าใจกันเข้าใจถึงความแตกต่างรู้จักปรับตัวเข้าหา กัน มีความอดทนในการเลี้ยงลูกให้เป็นคนดี ส่งเสริมลูกทั้ง ด้านการศึกษา และการเป็นคนดีมีกิจกรรม ที่สมาชิกทั้งครอบครัวทำ ร่วมกัน เข้าร่วมประเพณีท้องถิ่น สังคมมีการประกาศยกย่องครอบครัวที่ ปฏิบัติดีเหมาะสม เช่น แม่ดีเด่น พ่อดีเด่น ลูกดีคุณธรรม ระดับชุมชนคนในชุมชนทุกระดับต้องเป็น แบบอย่างที่ดีสร้างความร่วมมือในการสร้างคนดี สังคมดีจาก บ้าน วัด โรงเรียน ยกย่องคนดีให้เป็น แบบอย่างของชุมชนสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชน สร้างครอบครัวที่ดีสร้างอาชีพที่มั่นคง ในชุมชนสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน นำเทคโนโลยีที่เหมาะสมเข้ามาใช้ ดูแลสิ่งแวดล้อมภายใน ชุมชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้อง ส่งเสริมการสร้างคนดี ชุมชนดี สังคมให้เพิ่มมากขึ้น^{๗๘}

กนกพร เพ็ชรพงศ์ และคณะ ได้ทำการศึกษาเรื่องบทบาทของครูในการส่งเสริมความมี วินัยในตนเองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจิตรผล การศึกษาพบว่า บทบาทของครูในการส่งเสริมความมีวินัยในตนเองของนักเรียนระดับการศึกษาขั้น พื้นฐานใน ๒ ด้าน มีดังนี้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่า ครูมี บทบาทระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละรายการพบว่า รายการพยายามพัฒนาการสอน เช่น เตรียมการ สอนและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่นักเรียนสนใจแนะนำกิจกรรมการใช้เวลาว่างให้เป็น ประโยชน์แก่นักเรียน ดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ประสบความสำเร็จในการทำ กิจกรรมและการเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งต่าง ๆ ที่เป็นกิจกรรมของโรงเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติ หน้าที่ต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมาย ส่งเสริมนักเรียนที่กระทำความดีโดยให้รางวัลและประกาศเกียรติคุณ ครูมี บทบาทในระดับมากที่สุด สวนรายการอื่น ๆ ครูมีบทบาทในระดับมาก ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้ เรียน เมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่าครูมีบทบาทระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละรายการ พบว่า ราย การให้นักเรียนช่วยกันรักษาความสะอาดของสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา ส่งเสริมให้นักเรียนยึด มั่นในกติกาหรือกฎระเบียบต่าง ๆ ของโรงเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนตรงต่อเวลา ดูแลนักเรียน ให้แต่งกายตามระเบียบของโรงเรียน รวมมือกับผู้บริหารคณะครูในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อ กำหนดนโยบายในการพัฒนานักเรียนให้มีวินัย ติดตามและประเมินผลพฤติกรรมนักเรียนเป็นระยะ ๆ

^{๗๘} จุมพล พูลภัทรชีวิน, การวิจัยกระบวนการสร้างความดี มีคุณธรรม, เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๔๙.

อย่างต่อเนื่องเพื่อการปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียน ชี้แนะให้นักเรียนเดินแถวเข้า - ออกจากห้องเรียนและโรงเรียน ปฏิบัติตน เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน ให้ความรักสนิสนมแก่นักเรียนอย่างทั่วถึง ครุมีบทบาทในระดับมากที่สุด สอนรายการอื่น ๆ ครุมีบทบาทในระดับมาก^{๗๙}

นายถวัลย์ บัวสละ ศึกษาการดำเนินงานของผู้บริหารใน การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนตามทฤษฎีของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจิตรพบว่า การดำเนินงานของผู้บริหารในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ตามทฤษฎีของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจิตรใน ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านกำหนดนโยบาย ด้านจัดสภาพแวดล้อม ด้านนิเทศการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมนักเรียน อยู่ในระดับมากทุกด้าน^{๘๐}

ชาลี ภักดี ได้ทำการศึกษาการดำเนินงานกิจกรรมเสริมหลักสูตร ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ของโรงเรียนวชิรวิทย์ จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาข้อเสนอแนะ ตลอดจนสำรวจความคิดเห็นของนักเรียน ต่อการดำเนินงานกิจกรรมเสริมหลักสูตร ประชากรประกอบ ด้วย อาจารย์ที่ปฏิบัติหน้าที่สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในปี ๒๕๕๓ จำนวน ๒๓ คน และกลุ่มตัว อย่างได้แก่นักเรียนที่กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ และ ๖ จำนวน ๑๓๔ คน รวมประชากรและ กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น ๑๕๗ คน ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสอบถามอาจารย์ ๑ ชุด สอบถามนักเรียน ๑ ชุด พบว่า ด้านการวางแผน การดำเนินงานและการประเมินผล ของโรงเรียนวชิรวิทย์ โดยภาพรวม แล้วอาจารย์เห็นว่าโรงเรียนมีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก ทั้ง ๓ ด้าน โดยด้านการวางแผน เช่นให้นักเรียนมีอิสระ ในการจัดตั้งชุมนุม หรือเข้าร่วม เป็นสมาชิกในแต่ละชุมนุม ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดหมาย และขอขยายในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้นักเรียนทราบ ทำการสำรวจความต้องการในการจัดกิจกรรมของนักเรียน ด้านการดำเนินงาน เช่นโรงเรียนมีการปฏิบัติมากในเรื่องการมีส่วนร่วมและให้คำปรึกษาในระหว่างดำเนินกิจกรรมแต่ละครั้ง การใช้เวลาเข้าร่วมกิจกรรมของนักเรียน ในการปฏิบัติกิจกรรมตลอดภาคเรียน ให้นักเรียนเสียค่าใช้จ่ายอย่างประหยัด และเปิดโอกาสให้นักเรียนมี ส่วนรวมในการกำหนดรูปแบบ และวิธีการประกอบกิจกรรม ในด้านการประเมินผลโรงเรียน เช่นมีการปฏิบัติมากในเรื่องการจัดกิจกรรมรวมระดับชั้น ม.๔ – ม.๖ ให้มีความเหมาะสมกับเวลา สังเกตพฤติกรรมความสนใจ และความต้องการของนักเรียนสอดคล้องกับกิจกรรมที่เลือก ตลอดจนนำข้อมูล การประเมินผลมาปรับปรุงพัฒนากิจกรรมในครั้งต่อไป สอนนักเรียนมีความคิดเห็นในการวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผล มีการปฏิบัติงานในระดับปานกลาง

^{๗๙} กนกพร เพ็ชรพงศ์ และคณะ, www.grad.nu.ac, เข้าถึงวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๗.

^{๘๐} นายถวัลย์ บัวสละ ศึกษาการดำเนินงานของผู้บริหารในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม นักเรียนตามทฤษฎีของข้าราชการครู” (ระบบออนไลน์.)แหล่งที่มา <http://www.grad.nu.ac> (www.grad.nu.ac, เข้าถึงวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๗.

โดยในด้านการวางแผนนั้น มีการปฏิบัติ เช่นด้านการมีส่วนร่วม ในการจัดทำแผนการจัดกิจกรรม ตลอดภาคเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนมีอิสระในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกในแต่ละชุมนุม โดยพิจารณาตาม ความสนใจของนักเรียนเองเป็นต้น ส่วนความคิดเห็นด้านการดำเนินงาน มีการปฏิบัติปานกลางเช่นใน เรื่องนักเรียนให้ความร่วมมือ ปฏิบัติกิจกรรมในแต่ละคาบ สมาชิกมีโอกาสเปลี่ยนชุมนุมบ่อย เป็นต้น ส่วนด้านการประเมินผลนั้นโดยภาพรวมโรงเรียนปฏิบัติในระดับปานกลาง แต่มีการปฏิบัติมากในเรื่อง กิจกรรมชุมนุมส่งเสริมความสัมพันธ์ อันดีระหว่างครูกับนักเรียน กิจกรรมชุมนุม ช่วยให้นักเรียนรู้จัก รับผิดชอบตนเองและ ส่วนรวม ส่วนในเรื่องที่มีการปฏิบัติ ในระดับน้อย คือผลกระทบของการจัด กิจกรรมในชุมนุมต่อเวลาเรียน ส่วน ด้านปัญหาในการดำเนินกิจกรรมพบ ว่าโรงเรียนมีพื้นที่จำกัด ทำให้ไม่สามารถจัดกิจกรรมได้อย่างเต็มที่ อาจารย์ที่ ปรึกษามีจำนวนน้อยไม่เหมาะสมกับจำนวน นักเรียนการจัดตั้งชุมนุมบ่อยเกินไป ไม่เป็นไปตามความต้องการของนักเรียน ส่วนข้อเสนอแนะในการ ดำเนินกิจกรรมนั้นโรงเรียนควรจัดจำนวนอาจารย์ที่ปรึกษาให้เหมาะสมกับจำนวนสมาชิกชุมนุมควร เชิญวิทยากรมาช่วยในบางชุมนุมที่อาจารย์ที่ปรึกษาขาดความเชี่ยวชาญ และควรมีการจัดกิจกรรมใน รูปแบบให้ความร่วมมือกับสถาบันอื่น เพื่อสร้างเครือข่ายทางวิชาการประชาสัมพันธ์ข่าวสารความ เคลื่อนไหวต่าง ๆ ให้สมาชิกในแต่ละชุมนุมทราบ อย่างสม่ำเสมอ ควรให้ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมใน การดำเนินงานกิจกรรมเสริมหลักสูตรผู้รับผิดชอบการดำเนินงานกิจกรรมเสริมหลักสูตร ต้องกำกับ ดูแลจนแน่ใจว่าอาจารย์ที่ปรึกษาชุมนุมมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างถูก ต้องผู้รับผิดชอบการดำเนินงานกิจกรรมเสริมหลักสูตรต้องกำกับ ติดตาม ดูแลและประเมินผล อย่าง ต่อเนื่อง และระหว่างภาคเรียน ต้องมีการประชุมสัมมนาอาจารย์ที่ปรึกษาชุมนุมทุกคน เพื่อติดตาม ความก้าวหน้า รับทราบปัญหา อุปสรรคระหว่างดำเนินงาน^{๔๑}

พจนีย์ แพงศรีสาร ได้ศึกษาการประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนปรินสรอยแยลสวิทยาลัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยการศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ คือ ผู้บริหาร หัวหน้าโครงการ และคณะกรรมการดำเนินงานจำนวน ๖ คน โดยใช้ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ จำนวน ๓๑๖ คน เครื่องมือในการศึกษา คือ แบบ สัมภาษณ์และแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่า ร้อยละค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน พบว่า ด้านสภาพแวดล้อม โรงเรียนมีการกำหนดนโยบายชัดเจนมาก ซึ่งสอดคล้องกับ หลักการ เหตุผลและวัตถุประสงค์ของโครงการ วิธีดำเนินการ รวมทั้งการจัดกิจกรรมให้กับนักเรียน นั้นมีความเหมาะสมสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ในด้านปัจจัยนำเข้า โรงเรียนมีการจัดทำแผนการ

^{๔๑} ชาลี ภักดี, “การดำเนินงานกิจกรรมเสริมหลักสูตร ในระดับชั้นมัธยมศึกษา ตอนปลายของ โรงเรียนวชิรวิทย จังหวัดเชียงใหม่”, การค้นคว้าแบบอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๔๐, หน้า ๕๙.

ดำเนินงานโครงการชัดเจนต่อเนื่องตามธรรมเนียมของโรงเรียน มีงบประมาณและจำนวนครูดำเนินงานอย่างเพียงพอและได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารทุกป ในด้าน กระบวนการ โรงเรียนมีการวางแผนก่อนที่จะเริ่มดำเนินงานอย่างเหมาะสมกิจกรรมที่จัดในโครงการได้เปิด โอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงานและมีการประสานงานกับบุคคล องค์กรภายนอกทั้งก่อนเริ่มดำเนินโครงการและระหว่างดำเนินโครงการอย่างสม่ำเสมอ และในด้านผลผลิต นักเรียนที่เป้น กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในรูปแบบกิจกรรมระดับมาก และเห็นว่าเป็นโครงการที่ดี รูปแบบของกิจกรรมในโครงการมีความเหมาะสม วิทยาการสามารถบรรยายได้ชัดเจนมีความ น่าสนใจ สนุกสนาน พร้อม กับสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม สามารถพัฒนาจิตใจของนักเรียนให้ ดีขึ้น สวนประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการ คือ การได้รับฟังข้อคิดต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ สามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน^{๘๒}

ดังนั้น งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต้องมียวิธีดำเนินการ รวมทั้งการจัดกิจกรรมให้กับนักเรียนนั้นมีความเหมาะสมสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนต่อไปได้

๒.๔.๒ งานวิจัยในต่างประเทศ

โฮลสไตน์ (Holstein) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กวัยรุ่นและติดตามดาของเด็กทำการศึกษาแบบระยะยาวช่วงสามปี กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กวัยรุ่นชาย หญิง อายุ ๑๓ ปี จำนวน ๕๓ คน ที่มีสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมระดับเดียวกัน พบว่า เด็กวัยรุ่นหญิงมีพัฒนาการทางจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ ๓ และเด็กวัยรุ่นชายอยู่ในขั้นที่ ๒ ต่อมา มีการวัดซ้ำอีกเมื่อเด็กมีอายุ ๑๖ ปี พบว่า วัยรุ่นชายมีพัฒนาการทางจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ ๔ ขณะที่วัยรุ่นหญิงมีพัฒนาการทางจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ ๓ และ ๕ ปีต่อมา มีการวัดซ้ำอีก ปรากฏว่า เด็กวัยรุ่นชายและหญิงมีพัฒนาการทางจริยธรรมก้าวหน้ามาก^{๘๓}

แมคมุลลัน (McMullen) ได้ศึกษาเกี่ยวกับวินัยและระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายและมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตเมือง เพื่อเน้นพัฒนาวัยรุ่น พบว่า ปัญหาทางวินัยส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากพฤติกรรมของโรงเรียน เพราะนักเรียนต้องการสิ่งแวดล้อมที่ดี

^{๘๒} พจนีย์ แฝงศรีสาร, “การประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่๑-๓ โรงเรียนปิ่นสร้อยแยลส์วิทยาลัย อำเภอเมืองเชียงใหม่”, การค้นคว้าแบบอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๔๗, หน้า ๔๘.

^{๘๓} โฮลสไตน์Holstein, “Irreversible, Stepwise Sequence in the Development of Moral Judgment”, A Longitudinal Study of Males and Females, (Child Development. ๔๗ (๙) : ๑๙๗๖), ๕๑-๖๑.

ยืดหยุ่นได้ โรงเรียนให้ความสนใจเอาใจใส่และมีระเบียบวินัย การวิจัยโดยสนับสนุนให้โรงเรียนจัดระบบอย่างมีประสิทธิภาพได้ดังนี้^{๘๔}

- ๑) ฝึกครูให้มีการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีในการเรียนการสอน
- ๒) สร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นภายในโรงเรียน
- ๓) กำหนดความรับผิดชอบต่อปัญหาโดยการให้คำปรึกษากำหนดแนวทางของพฤติกรรม

- ๔) กำหนดโครงการให้นักเรียนหยุดพักการเรียนชั่วคราว
- ๕) วางแผนพัฒนาผู้ทำผิดบ่อยๆ แต่ละคนเป็นอย่างดี
- ๖) ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมรับรู้และเกี่ยวข้องในการรักษาระเบียบวินัยของโรงเรียน

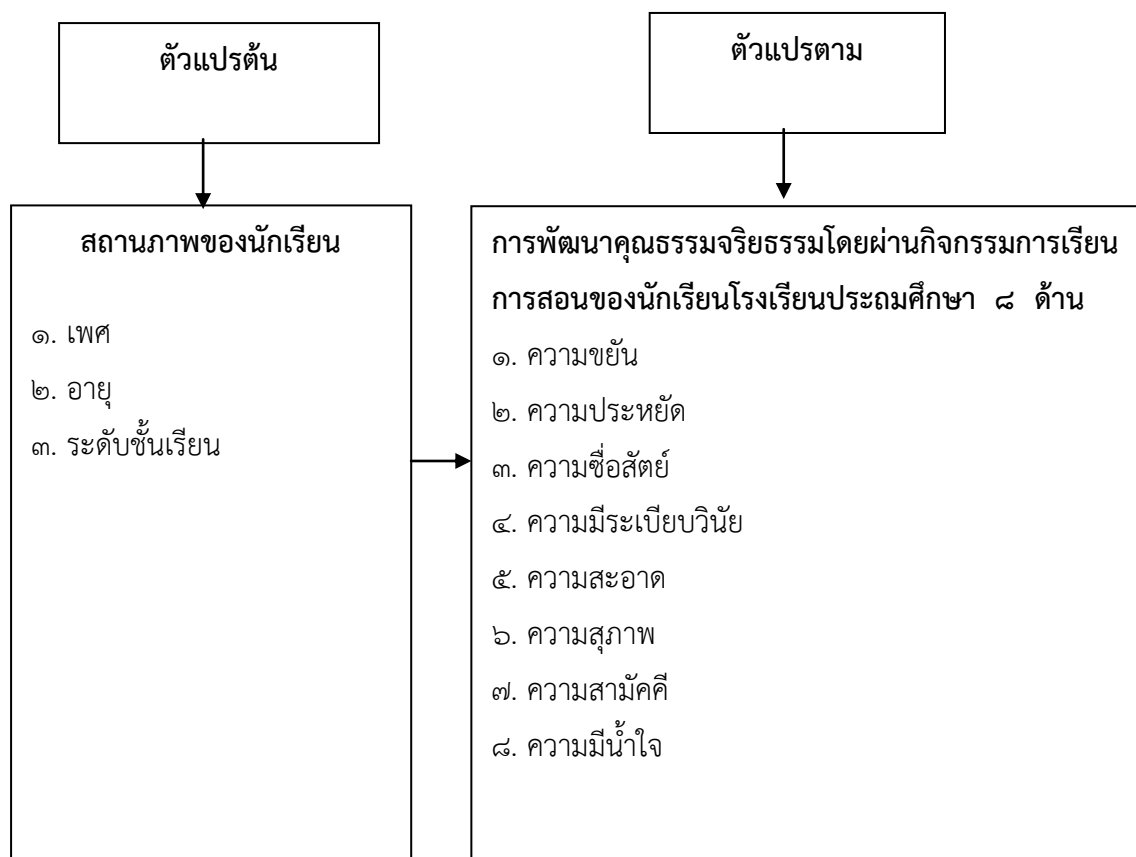
ลาเนียร์ (Lanier) ได้ทำการวิจัยเรื่อง จริยธรรมและการพัฒนาความคิดรวบยอดในเด็กหนุ่มสาวชาวชนบท (การพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนในชนบท) จุดประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาผลของการจัดการศึกษาผลของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนระดับชั้นที่ ๑๑ และ ๑๒ ในโรงเรียนชนบท เด็กนักเรียนในชนบทได้รับการอบรมให้คิดและปฏิบัติตามต่อๆ กันมา ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมในยุคใหม่ การทดลองได้แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มควบคุมให้ได้รับการฝึกการให้คำแนะนำ และการจัดประสบการณ์ และอีกกลุ่มหนึ่งเป็นนักเรียนที่ประกอบด้วยนักเรียนตั้งอยู่โรงเรียนระดับกลางถึงโรงเรียนระดับสูง ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนทั้ง ๒ กลุ่ม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า การพัฒนาประเทศชาตินั้นต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาคนให้พร้อม ก่อนจะพัฒนาด้านเทคโนโลยี และการพัฒนานั้นจะต้องควบคู่กับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเด็กนักเรียน ซึ่ง การพัฒนาคนเพียงอย่างเดียว นั้น ถือว่าเป็นพัฒนาด้านเดียว ต้องพัฒนาทางด้านร่างกายและจิตใจควบคู่กันไปกับการพัฒนาคน ปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เพราะสาเหตุหนึ่งมาจากการมุ่งเน้นการพัฒนาคน เพื่อสร้างฐานเศรษฐกิจของประเทศชาติให้มั่นคง แต่เราลืมนึกไปว่าคนกำลังถอยห่างจากการพัฒนาด้านจิตใจ ทางด้านจิตใจควรได้รับการอบรมสั่งสอนด้วยธรรมะ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็ก ๆ ถือว่าเป็นพัฒนาที่ยั่งยืน จึงสรุปเป็นกรอบแนวคิดเพื่อวิจัยต่อไป^{๘๕}

^{๘๔} แมคมุลลัน McMullen, “Effective Discipline and Contingency Management System in an Urban Junior High/Middle School with and Emphasis on Development Needs to Young Adolescent”, *Dissertation Abstracts International*, ๔๖ (๗) : ๑๙๘๕, ๖๑๖ - A.

^{๘๕} ลาเนียร์ Lanier, *Promotion Moral and Conceptual Development in Rural Adolescents*, London : (Routledge and Kegan Paul, ๑๙๙๓), p.๑๒๓.

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย



แผนภูมิที่ ๒.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย